

DE PLAATSELIJKE COMMISSIES VAN GENEESKUNDIG TOEVOORZICHT IN OOST-VLAANDEREN (1818-1830)

door

G. GADEYNE

§ 1. Doel en begrenzing van deze studie

De eerste bedoeling van dit artikel is de aanvulling en verbetering van het vertekend beeld, dat men over de beginperiode van de Oostvlaamse Plaatselijke Commissies van Geneeskundig Toevoorzicht¹ krijgt, wanneer men zich tot één soort publicaties beperkt.

In de zeldzame werken over de hedendaagse medische geschiedenis in België wordt hieraan weinig aandacht besteed. J. Sauveurs standaardwerk over de medische wetgeving² vermeldt slechts twee dergelijke commissies in Oost-Vlaanderen, nl. Aalst en Dendermonde, maar deze lacunaire informatie is vergeeflijk, vermits de feitelijke realisaties niet het onderwerp van het boek uitmaken.

Heel wat minder aannemelijk is de brede zwaai waarmee de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen in hun gepubliceerde jaarverslagen aan de Provinciale Staten³ over het onderwerp heenglijden en de negatieve aspecten ongeveer volledig doodzwijgen. Weliswaar kondigden zij in hun verslag van 7 juli 1818⁴ de uitvaardiging af van de wet van 12 maart 1818 en van het Koninklijk Besluit van 31 mei daaropvolgend, die o.a. in de oprichting van de Plaatselijke Commissies voorzagen, maar tot en met 1821 zwegen ze over dit onderwerp als vermoord; alleen over de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht⁵ werd bondige informatie verschaft. In het verslag van juli 1822 werd de oprichting en inwerkingstreding van de Plaatselijke Commissies van Gent, Aalst, St.-Niklaas, Dendermonde, Oudenaarde en Ronse aangekondigd en in algemene termen melding gemaakt van tegenstand en moeilijkheden,

Gebruikte afkortingen :

A.R.A. : Algemeen Rijksarchief
arrond. : arrondissement
comm. : commissie
dr. : dokter
geneesk. : geneeskunde, geneeskundige
hpl. : hoofdplaats

M.G.A. : Modern Gemeentearchief
n. : voetnoot
o.c. : opus citatum
p. : pagina
plaats. : plaatselijke
prov. : provincie
R.A. : Rijksarchief

In de voetnoten en de klapper wordt verwezen naar de paginering van het artikel (tussen haakjes), niet van het tijdschrift.

- (1) Gemakshalve verder Plaatselijke Commissies genoemd.
- (2) J. SAUVEUR, *Histoire de la législation médicale belge*, Brussel, 1862, p. 252.
- (3) Gepubliceerd in het *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*.
- (4) *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. III, 1818, p. 39.
- (5) Gemakshalve verder Provinciale Commissie genoemd.

waarvoor de Gedeputeerde Staten aanvankelijk zwichtten⁶. Men legde daarbij de nadruk op de voordelen van de decentralisatie van het toezicht op de geneeskunde. Dit „allervlijtigst toezicht” door de plaatselijke Commissies, in één adem vermeld met de Provinciale Commissie, werd in de verslagen van midden 1823, 1824 en 1825 bevestigd⁷. De volgende jaren van het Hollands Tijdvak reppen deze verslagen met geen woord meer over de Plaatselijke Commissies, behalve één kleine uitzondering i.v.m. St.-Niklaas⁸.

Bekijkt men anderzijds de jaarlijkse ledenlijsten van de Plaatselijke Commissies in hetzelfde Bestuursmemoriaal, dan ziet men dat de Plaatselijke Commissie van Oudenaarde nooit, en deze van Ronse slechts tot 1826 vermeld werden.

Hoe voorzichtig men met deze publicaties moet omspringen, bleek ook uit het archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Waterstaat, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. Bij gelegenheid van een ander onderzoek aldaar⁹ noteerden wij zoveel mogelijk alle stukken die specifiek over deze Oostvlaamse instellingen handelen en kopiëerden er een deel van. Aanvullingen hierop komen uiteraard voor in het archief van de Provinciale Geneeskundige Commissie van Oost-Vlaanderen, bewaard in het Rijksarchief te Gent; in dit laatste fonds menen wij alle algemene stukken (vooral ministeriële bedenkingen bij de jaarverslagen van de Provinciale Commissie) gezien te hebben, alsook de briefwisseling die expliciet onder de hoofding „Plaatselijke Commissies” geklasseerd werd in de chronologische bundels, genaamd *recueils d'archives*¹⁰. Uiteraard komen nog andere archieffondsen, o.a. van plaatselijke aard, in aanmerking, maar wij meenden er goed aan te doen de gegevens uit de hogervernoemde centrale depots, die om diverse redenen moeilijk te bereiken zijn, nu reeds tot een voorlopige synthese te verwerken, waarvan o.i. de grote trekken conform de realiteit zijn. Alleen het interessante geval van Ronse werd met behulp van het gemeentearchief wat nader uitgewerkt tot een kleine case-study.

Meer algemeen wordt hier bedoeld een bescheiden bijdrage te leveren tot de sociale geschiedenis van de geneeskunde¹¹. Men heeft hier te maken met een vroege poging tot staatsinmenging in een vrij beroep en in de volksgezondheid, strekkend tot (betrekkelijke) centralisatie en uniformisatie, ook op plaatselijk niveau. Omwille van haar gemengd ka-

(6) *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XII, 1822, p. 75-76.

(7) *Ibidem*, dl. XIV, 1823, p. 18; dl. XVI, 1824, p. 21; dl. XVIII, 1825, p. 34.

(8) *Ibidem*, dl. XXVIII, 1829, p. 21: het betreft een kleine epidemie, beperkt tot één woning.

(9) Wij maken graag van deze gelegenheid gebruik om onze hartelijkste dank te betuigen aan Drs. E. Van Laar, Rijksarchivaris van de Tweede Afdeling, voor de steeds bereidwillige en royale hulp die hij ons bij dit onderzoek verschaftte. Ook de heer Bervoets en mevrouw Jolles bewezen ons belangrijke diensten en het personeel van het Algemeen Rijksarchief was ons zeer behulpzaam.

(10) R.A. GENT, *Provinciale Geneeskundige Commissie*, nrs. 12-24.

(11) Voor bepaling, zie J. WOODWARTH en P. RICHARDS, *Health care and popular medicine in 19th. century England. Essays in the Social History of England*, Londen, 1977.

rakter, met conservatieve en progressieve elementen, zou deze poging voor een groot deel mislukken, maar toch in de 19de eeuw herhaaldelijk her-nomen worden. De integratie van de wetenschappelijke gezondheidszorg in het collectieve cultuurpatroon van de bevolking, zou slechts op het einde van de 19de eeuw op een beslissende wijze starten, maar deze eerste inspanningen hadden daartoe de weg voorbereid, niet alleen wat de instellingen betreft, maar ook qua mentaliteitswijziging. De hiernavolgende beschrijving zal aantonen hoe op plaatselijk vlak — waar de wetten en besluiten uiteindelijk moeten toegepast worden — de massa moeilijk in beweging te krijgen was, terwijl anderzijds toch op vele plaatsen enkele individuen zich inzetten voor de vernieuwing. Aldus werd hier ook aanvullende stof geleverd voor de biografie en de plaatselijke sociale geschiedenis; om deze reden volgt achteraan een alfabetische klapper op plaats-en persoonsnamen.

§ 2. Hoe het groeide

Hierboven werd reeds gezinspeeld op de vermenging van oud en nieuw in het statuut van de Plaatselijke Commissies. De bekommernis van de burgerlijke overheid voor de volksgezondheid en de gezondheidszorg kan inderdaad op een lange traditie bogen: in het verleden van de Zuidelijke Nederlanden duiden wij hierna de voorafschaduwingen van de Plaatselijke Commissies en hun essentiële taken aan.

Wat de volksgezondheid in het algemeen betreft, hadden alleen de *Collegia Medica*, sinds de 17de eeuw opgericht, een gelijkaardige rol als de latere Plaatselijke Commissies, nl. advies verstrekken aan het stadsbestuur voor de bestrijding van epidemies¹². Bij beide instellingen kwam deze taak slechts op de tweede plaats, na het toezicht op de uitoefening van de geneeskunde. Hoewel men uit het vervolg van dit artikel het gevoelen krijgt dat door de invloed van de centrale instanties (ministerie, provincie, Provinciale Commissie) de druk op de Plaatselijke Commissies veel groter was, toch zal blijken dat de activiteit van deze Commissies in dat opzicht bescheiden was.

Nopens het toezicht op de gezondheidszorg zijn de oudst bewaarde ordonnanties afkomstig van de plaatselijke besturen, nl. van de stadsbesturen van Ieper (1292-1310) en Gent (1456)¹³. In Ieper werd de uitoefening van de beroepen van geneesheer, chirurgijn en apotheker reeds afhankelijk gesteld van een examen, door de *maîtres jurés de la ville* af te nemen; de geslaagden dienden bovendien te zweren dat zij hun

(12) De Plaatselijke Commissies hadden bovendien een meldingsplicht met betrekking tot de epidemies.

(13) A. G. HOMBLE, *Reglementering van het beroep van chirurgijn en bescherming van de volksgemeenschap tegen onbevoegden*, in *Oostvlaamse Zanten*, dl. XLVI, 1971, p. 129, vermeldt nog een verordening van de stadsmagistraat van Brussel uit 1424, in origineel bewaard, maar de inhoud wordt slechts summier aangegeven en het lijkt wel een reglement betreffende de chirurgijnsopleiding binnen de gilde.

beroep eerlijk zouden uitoefenen¹⁴. De Gentse ordonnantie stelde de nog heden geldende principes vast (uitsluiting van onbevoegden, scheiding van de diverse takken van de geneeskunde, verbod van publiciteit, inspectie van de apothekers door de stadsgeneesheer), en gaf aan het stadsbestuur de bevoegdheid de niet-universitaire tot de uitoefening van de geneeskunde in de stad toe te laten, mits examen af te leggen vóór de afgevaardigden van het stadsbestuur¹⁵.

Het Gentse reglement zou nog lang inspirerend werken, o.a. voor de plakkaten van de centrale overheid (eerste plakkaat in 1540, door Keizer Karel), voor de stedelijke costumen en *Collegia Medica*. De uitvoering van deze algemene plakkaten en plaatselijke costumen en reglementen behoorde tot de taak van de gewone overheid, d.w.z. op de eerste plaats en hoofdzakelijk van de plaatselijke burgerlijke overheden, met hun bestuurlijke en gerechtelijke bevoegdheden.

Een andere — onrechtstreekse — vorm van toezicht op de gezondheidszorg door de plaatselijke overheid, ontstond via deze typische en algemeen verspreide organisatievorm van het Ancien Régime, die de gilde was. De oorsprong ervan is vaak onzeker, maar we onthouden hier dat, voor de koopmans- en ambachtsgilden, beroepsbelangen en overheidstussenkomst in het economisch leven door de meeste historici als voornaamste verklaringselementen gelden. De volgroeiende ambachtsgilde doet zich immers voor als een door de overheid erkende economische groepering met een zekere graad van zelfbestuur. Zo ontstonden vanaf de middeleeuwen ook de chirurgijngilden, die meestal ook de barbiërs bevatten¹⁶. De apothekers kwamen slechts later en eerder zelden tot een eigen gilde; vaak behoorden ze eerst tot gilden met minder specifieke omschrijving (vb. kruideniers)¹⁷ of maakten met de chirurgijns één gilde uit¹⁸. Iedereen die één van de voornoemde (niet-universitaire) medische beroepen in een stad wilde uitoefenen, was verplicht zich te laten inschrijven in de gilde, die ook voor de opleiding instond via de algemeen gangbare stadia: leerlingenschap gedurende een aantal jaren bij een meester, meesterschap

(14) Deze splitsing tussen de dogmatische (universitaire) geneeskunde, die de diagnose stelt en de geneesmiddelen voorschrijft, de manuele geneeskunde, die de chirurgische ingrepen doet, en de artsenijsbereidkunde, werd reeds voorgeschreven in de oudst bekende Westeuropese wetgeving nopens de uitoefening van de geneeskunde, nl. de „Constitutiones” (1231-1240) van keizer Frederik II van Hohenstaufen. Naar het voorbeeld van de Arabieren werd toen ook reeds iedere belangengemeenschap tussen arts en apotheker verboden en werd deze laatste aan inspectie onderworpen (L. J. VANDEWIELE, *Historiek van de farmacieopleiding in België*, in *Farmaceutisch Tijdschrift voor België*, dl. LIV, 1977, p. 58-59).

(15) L. J. VANDEWIELE, *De „ordonnancie politique nopende het verkoopen van medicijnen”, 16 oktober 1456, uit het stadsarchief te Gent*, in *Pharmaceutisch Tijdschrift voor België*, jg. XXIX, afl. 6, 1952.

(16) Te Gent bestond de gilde van SSt.-Cosmas-en-Damianus reeds in 1302 (G. SAS, *Het Collegium Medicum van Gent in de 17de en 18de eeuw*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, 1973, p. 13).

(17) Zie P. H. BRANS, *Gilden in België, Nederland en Luxemburg waartoe apothekers hebben behoord*, in *Pharmaceutisch Tijdschrift voor België*, jg. XXXI, afl. 6, 1954.

(18) Bijv. te Oudenaarde tenminste vanaf 1696; zie M. DE SMET, *Oudenaarde en de Farmacie*, Oudenaarde, 1960, p. 24-25.

na het afleggen van een meesterproef vóór het gildebestuur. Het lijkt wel dat in de Zuidelijke Nederlanden de gilden in veel mindere mate overgingen tot het organiseren van cursussen dan in de Noordelijke Nederlanden en in Frankrijk¹⁹, maar in sommige gevallen vulden de stads- of kasselrijbesturen zelf deze leemte aan²⁰, eventueel via de *Collegia Medica*.

Blijkbaar volstonden noch de beroepsorganisaties die de gilden waren, noch de plakaten en ordonnanties, om de misbruiken in de medische sector uit te roeien. Het waren vooral de academisch geschoolde artsen die — uiteraard omwille van de beroepsbelangen — zich tot de plaatselijke overheden wendden, met verzoeken en voorstellen voor plaatselijke regeling van de uitoefening van de geneeskunde, waarbij zij de andere medische beroepen onder hun voorgedij namen. Wij hebben de indruk dat het vaak de uitoefening van de geneeskunde door en de onbevoegdheid van sommige apothekers was die hen dwars zaten. Aldus ontstond vanaf de 17de eeuw²¹ in een tiental steden van het huidige België²² een specifiek geïnstitutionaliseerd toezicht op de geneeskunde in de vorm van een *Collegium Medicum*. Het was een beperkt corpus van bevoegde geneeskunstbeoefenaars dat in naam van het stadsbestuur de politie over de geneeskundige praktijk en ten dele over de volksgezondheid uitoefende. De leden werden uiteraard door het stadsbestuur benoemd en soms voorgezeten. In Antwerpen en Brussel zwaaiden uitsluitend de universitaire geneesheren de plak, in de andere *Collegia* zetelden ook chirurgijnen en apothekers²³.

De taak van de *Collegia Medica* was op de eerste plaats van politieke en disciplinaire aard, maar zij had ook wetenschappelijke en administratieve aspecten. Zij waren aldus belast met de toelating — door examen — van de chirurgijnen, apothekers en vroedvrouwen, vaak ook met het onderwijs aan deze niet-universitairen, met de registratie van alle beoefenaars van de geneeskunde in hun gebied, met het toezicht op de geneeskundige praktijk (aanklagen van onbevoegden, controle op de bevoegde geneeskundigen i.v.m. de uitvoering van de wetten en reglementen, de

(19) Over de Noordelijke Nederlanden, zie M. A. VAN ANDEL, *Chirurgijns, Vrije Meesters, Beunbazen en Kwakzalvers. De chirurgijnsgilden en de praktijk der heilkunde (1400-1800)*, Amsterdam, 1947. Over Frankrijk: C. COURY, *L'enseignement de la Médecine en France, des origines à nos jours*, Parijs, 1968, p. 89-93.

(20) Bijv. te Gent werden in 1612-1617 openbare cursussen in chirurgie gegeven met instemming van het stadsbestuur, en rond 1660 werd er een heelkundige school opgericht (G. SAS, *o.c.*, p. 6). Voor de lessen in vroedkunde door de kasselrijbesturen bevorderd op het einde van de 18de eeuw, zie E. G. R. OSSIEUR, J. B. Jacobs, *Chirurgijn, verloskundige en auteur (1734-1790)*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe Reeks, dl. XXVI, 1972, p. 69-91.

(21) In Frankrijk bestonden dergelijke „Collèges de Médecins” reeds vanaf de 15de eeuw (zie C. COURY, *o.c.*, p. 87-88).

(22) Voor de Noordelijke Nederlanden worden zulke Collegia voor Amsterdam, Groningen, Haarlem, 's-Gravenhage, Leeuwarden, Utrecht en Vlissingen vermeld bij G. A. LINDEBOOM, *A classified bibliography of the history of Dutch medicine, 1900-1974*, Den Haag, 1975, p. 475-476. Zie echter p. 6 noot 28.

(23) Zie o.a. L. J. VANDEWIELE, *Vergelijkende studie over de Collegia Medica in België*, in *Pharmaceutisch Tijdschrift voor België*, dl. XXXIII, 1956, p. 145-164.

beroepsethiek, de wetenschappelijkheid van de praktijk, de inhoud van de apotheken, de geschillen tussen confraters) en met de hulp aan de overheid wanneer de epidemieën uitbraken. Het *Collegium Medicum* van Gent²⁴ bezat niet alleen zulke disciplinaire macht, maar zelfs rechtsmacht: zijn uitspraken waren rechtsgeldig, behoudens beroep bij de stadsoverheid. Ook qua uitstraling was het Gentse college machtig: de „chirurgijns ten Platten Lande” waren eraan onderworpen²⁵, en dat platteland schijnt zich over een belangrijk deel van Vlaanderen uitgestrekt te hebben, vermits op 20 feb. 1738 het College van Burgemeester en Schepenen van Ronse zich tot het voornoemd Collegium wendde i.v.m. het feit dat een zekere Jacob Verbeken de Ronsese chirurgijn Andries van Butsele niet wilde betalen voor behandeling en levering van geneesmiddelen²⁶.

Uit de literatuur blijkt dat ook deze *Collegia* vaak niet aan de verwachtingen beantwoordden.

Het Gentse *Collegium Medicum* werd gesticht in 1663, het Dendermondse in 1677²⁷. Het waren totnogtoe de enige gekende in Oost-Vlaanderen, maar het lijkt wel dat, onder invloed van de algemene evolutie, sommige gilden zodanig gereorganiseerd werden, dat het bestuur ervan taken en bevoegdheden van een *Collegium Medicum* uitoefende en sporadisch ook zo genoemd werd. Een typisch voorbeeld hiervan is Oudenaarde, waar de nieuwe gildeckeure van 1696 een geneesheer aan het hoofd stelde van de nering van St.-Cosmas-en-Damianus, voorheen voorbehouden aan chirurgijnen en apothekers²⁸. Tot in de Franse Tijd heeft dit *Collegium* niet-universitaire tot de geneeskundige praktijk toegelaten²⁹. Ook St.-Niklaas bezat, volgens de Gedeputeerde Staten, een Collegium Medicum, met recht van examen en toelating tot de medische praktijk in de stad en omgeving³⁰.

De Franse Revolutie schafte de *Collegia Medica* af; na een decennium van anarchie werd het toezicht op de geneeskunde, in zeer gewijzigde vorm, overgenomen door de departementale *Jurys Médicaux* (wet van 19 ventôse XI, d.i. 10 maart 1803), die hun bevoegdheid aan de regering

(24) Zie G. SAS, *o.c.*

(25) L. J. VANDEWIELE, *Vergelijkende studie...*, p. 156.

(26) S.A. GENT, nr. 200 2B: *Collegium Medicum: Ferieboek 1666-1697*, akte van 20.2.1738.

(27) Zie G. SAS, *o.c.*, en J. A. BROECKAERT, *Het Collegium Medicum van Dendermonde*, Dendermonde, 1900.

(28) M. DE SMET, *o.c.*, p. 25, en, voor de benaming „Collegium Medicum”: R. A. GENT, *Provinciale Geneeskundige Commissie*, nr. 48, zitting van 26 juni 1819: „... vier maanden na de wet van 19 ventôse XI, wanneer het zoo gezegd collegie der medecijnen van Audenaerde zelfs geen wettige existentie meer hadde”. De Noordnederlandse „Collegia Medica” lijken meestal per afzonderlijk geneeskundig beroep te bestaan, wat eveneens in de richting van een geëvolueerd gildebestuur wijst; zie D. CANNegiETER, *Honderdvijftig jaar gezondheidswet*, Assen, 1954, p. 19-20.

(29) Heelmeester Joannes-Baptista Tyman op 3 floréal XI (23 april 1803), gezondheidsofficier Joannes-Jacobus Hoffmann op 24 thermidor XI (12 aug. 1803), apothekers Nazarius Cavenaille op 12 nov. 1795 en Joannes-Baptista Lambrecht op 2 prairial X (22 mei 1802). Zie o.a. *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XVII, 1825, p. 177.

(30) Zie p. 33.

ontleenden en geen continue werking kenden (slechts in de perioden van het afnemen der examens en van de controle op de apotheken). Voor het Schelvedepartement was dergelijke jury gevestigd te Gent³¹.

§ 3. *De Plaatselijke Commissies van Geneeskundig Toezicht: wetgeving en instructies*

Het was tijdens het Koninkrijk der Nederlanden dat i.v.m. de openbare gezondheid en de geneeskunde van de Nieuwste Tijd fundamentele maatregelen getroffen werden, waarvan sommige nog tot in de 20ste eeuw in België hun invloed laten gelden³². De belangrijkste instellingen, opgericht door de kaderwet van 12 maart 1818³³, waren de Provinciale Commissies van Geneeskundig Onderzoek en Toezicht (vanaf 1830 Provinciale Geneeskundige Commissies genoemd), afhankelijk van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en van het Provinciaal Bestuur, en belast met het toezicht op de volksgezondheid, de geneeskundige praktijk en een deel van de geneeskundige opleiding (niet-universitaire). Hetzelfde artikel 1 dat de Provinciale Commissies oprichtte, voorzag ook in de stichting van Plaatselijke Commissies van Geneeskundig Toezicht in alle steden waar het de vorst nuttig zou voorkomen. Het daaropvolgend Koninklijk Besluit van 31 mei 1818 preciseerde de voornoemde kaderwet; artikels 34 tot 40, 47 en 48 betroffen de Plaatselijke Commissies³⁴. Deze zouden opgericht — en dus benoemd worden — door de besturen van de gemeenten, waar vier of meer dokters in genees- of heelkunde³⁵ gevestigd waren, en de plaatselijke toestanden het toelieten, mits vergunning van de minister van Binnenlandse Zaken. Zij zouden bestaan uit een „geschikt” getal genees-, heel-, en verloskundigen, alsook apothekers. De werkingskosten werden echter niet door de staat gedragen, m.a.w. zij vielen ten laste van de gemeente.

De Plaatselijke Commissies namen in hun stad (en alléén daar) een deel van de bevoegdheden van de Provinciale Commissie over; zij waren deze laatste verantwoordelijk verschuldigd in de vorm van een jaarverslag, moesten haar alle gewenste inlichtingen en adviezen verstrekken en zelf ermee in briefwisseling treden over alles wat de volksgezondheid tot nut kon strekken. Wat de geneeskundige praktijk betreft, dienden de Plaatselijke Commissies, samen met de andere bestuurlijke en gerechtelijke instanties, de algemene en plaatselijke verordeningen te doen naleven, maar gezien de scheiding van machten, sinds de Franse Revolutie ingevoerd, bezaten zij geen strafrechterlijke bevoegdheid. Evenmin voorzag de wet enige disciplinaire bevoegdheid (wél voor de Provinciale Com-

(31) Leden waren Tourdes, leraar aan de „Ecole de Médecine” van Straatsburg, en de Gentse artsen G. Demanet en P. E. Wauters.

(32) L. ELAUT, *Willem I's wetten ter bevordering van de volksgezondheid*, in *Rechtskundig Weekblad*, dl. XXXV, 1971-1972, kol. 1337-1348.

(33) *Journal Officiel du Royaume des Pays-Bas*, dl. XII, 1818, journal nr. 12.

(34) *Ibidem*, dl. XIII, 1818, journal nr. 25.

(35) Volgens het reglement van 25-9-1816 kon men het universitair diploma van dokter in de heelkunde slechts bekomen nà dit van dokter in de geneeskunde.

missies). Nieuwe plaatselijke reglementen i.v.m. de openbare gezondheid en de medische praktijk konden door de Plaatselijke Commissies voorgesteld worden, maar waren onderworpen aan de goedkeuring van de Provinciale Commissie en de regering. De Plaatselijke Commissies kregen ook het toezicht op het geneeskundig onderwijs dat plaatselijk in de volkstaal gegeven werd. Eén aspect van de geneeskundige politie dat voorgesteld werd als een zeer gewichtige en vaak een doorslaggevende reden voor het bestaan van de Plaatselijke Commissies³⁶, was de controle op de apotheken en drogisterijen. Zoals hoger beschreven, zag men reeds zeer vroeg de noodzaak van deze visitaties in, die een constant element uitmaken van de bekende medische reglementeringen sinds keizer Frederik II van Hohenstaufen³⁷. Ook de nieuwe Plaatselijke Commissies moesten één- of tweemaal per jaar deze winkels op hun inhoud onderzoeken³⁸ en beoordelen („zeer goeden, goeden, middelmatigen of slechten staat”); het verslag hiervan diende gevoegd bij het verplichte jaarverslag van de Plaatselijke Commissies aan de Provinciale Commissie. Hierbij voelde de wetgever blijkbaar de specifieke moeilijkheden voor kleine steden (de meerderheid!) aan; daar maakten de Commissieleden soms zelf het grootste deel van het medisch personeel uit, en konden de familiale en sociale relaties een grote rol spelen; bovendien was het bijna onvermijdelijk dat één van de commissieleden mede zijn eigen winkel moest beoordelen! Waarschijnlijk om die redenen werd de mogelijkheid voorzien van visitaties door een bijzondere commissie, door de minister aan te duiden zo vaak als dit nodig was. In de praktijk vonden wij echter nooit enig spoor van zo'n speciale commissie! Men notere hierbij dat het Koninklijk Besluit van 15 juli 1818 de openbare verkoping van medicinale stoffen onderwierp aan het voorafgaandelijk rapport van de Provinciale of Plaatselijke Commissie.

Wat de volksgezondheid betreft werd, in de geest van de tijd, in het Koninklijk Besluit van 31 mei 1818 alleen aandacht besteed aan besmettelijke ziekten „waaraan een buitengewoon groot aantal mensen ziek ligt of sterft” (d.w.z. epidemies) en, in het voorafgaandelijk Koninklijk Besluit van 18 april 1818, aan een relatief nieuw voorbehoedmiddel tegen de pokkenepidemies, de vaccinatie. Wanneer dus zulke epidemies van besmettelijke ziekten in de stad voorkwamen, moest de Plaatselijke Commissie samenkomen om zich te beraden over de aard en de behandeling van de ziekte, en aan het stadsbestuur de nodige maatregelen tot stuiting ervan voorstellen. Zij diende ook de Provinciale Commissie prompt op de hoogte te brengen: deze laatste kon, zonodig, een lid zenden om ter

(36) Zie hierna p. 19 (Aalst), en *Rapport sur l'organisation des Commissions Médicales*, in *Bulletin de l'Académie Royale de Médecine de Belgique*, 1843-1844, p. 644-761, o.a. p. 754.

(37) Zie p. 4, noot 14.

(38) Volgens art. 6 van het K.B. van 28-4-1821 diende de Commissie zich hierbij te laten vergezellen van een politiecommissaris of -agent. De straffen door de wet van 12-7-1821 in dit verband opgelegd waren niet mals: een boete van 200 gulden voor wie zich aan de visitatie onttrok, 3 gulden voor elke tekortkoming t.o.v. de *Pharmacopaea Belgica*, enz.

plaats de ziekte te onderzoeken en met de Plaatselijke Commissie te be-
raadslagen over de therapie.

Hogervernoemde richtlijnen golden natuurlijk evenzeer in het geval van een pokkenepidemie. Over de strijd tegen deze ziekte en nog meer specifiek over de verspreiding van de vaccinatie was ongeveer tegelijkertijd, nl. op 18 april 1818, een uitvoerig Koninklijk Besluit uitgevaardigd³⁹. De rol van de Plaatselijke Commissies i.v.m. de koepokinenting was, althans naar de letter van de wet, zeer beperkt: zij waren verantwoordelijk voor de inzameling van de trimestriële lijsten van de geneesheren en de verzending ervan naar de Provinciale Commissie en naar de Gouverneur.

Op hun onpartijdige ijver voor de naleving van hun wettelijke verplichtingen dienden de Commissieleden de eed af te leggen, waarvan de formule gegeven werd.

De bovenstaande beschrijving bevat alle details van de wettelijke verordeningen; de lezer zal zeker nog veel vraagtekens zetten, en ongetwijfeld was dat ook met de tijdgenoot het geval. De uitvoering en de praktijk van de volgende jaren zou hierin aanvulling brengen, zoals uit het hiernavolgend verhaal zal blijken.

Drie punten van algemeen belang dienen hier nog even verduidelijkt, nl. de verhouding met de overheid, de jaarverslagen en het ledenaantal van de Plaatselijke Commissies.

Betreffende de verhouding met de overheid dient hier nadrukkelijk gewezen op de grondige onevenwichtigheid en de onvoldoende afbakening van de bevoegdheden. Het was nl. zó dat de overheid eveneens — en zelfs in eerste en laatste instantie — verantwoordelijk was voor het toezicht op de volksgezondheid en de geneeskundige praktijk. De Plaatselijke Commissies speelden volgens de letter van de wet een zeer ondergeschikte rol (en dit gold grotendeels ook voor de Provinciale Commissies): ze mochten alleen die taken uitvoeren — en liefst zo zuinig mogelijk! — die de overheid hun delegerde, en suggesties uiten. Gemeentebestuur, provinciebestuur, ministerie waren meestal niet verplicht deze adviezen te volgen noch in te winnen, en het gerecht oordeelde uiteraard soeverein. Men begrijpt dat het gezag van de Provinciale en Plaatselijke Commissies in deze omstandigheden onduidelijk was en dat de mogelijkheid tot ongecoördineerde of zelfs tegenstrijdige maatregelen als een fundamentele fout in de regeling van 1818 was ingebouwd.

De inhoud van de jaarverslagen werd door de Minister van Binnenlandse Zaken slechts nader aangeduid wanneer de eerste Oostvlaamse exemplaren (nl. over 1822 voor Aalst, Dendermonde en St.-Niklaas) hem onder ogen gekomen waren. Volgende punten dienden volgens hem meer speciaal het onderwerp van deze jaarverslagen uit te maken: 1° de toestand van de volksgezondheid, „waarbij in aanmerking moest komen”, de epidemische of besmettelijke ziekten, met opgave van het aantal aangetasten of slachtoffers; 2° de geneeskundige verzorging van de behoeftigen (zowel thuis als in instellingen), met opgave van genomen of voor te stellen maatregelen; 3° de uitvoering van de wetten en verordeningen ter beteugeling

(39) *Journal Officiel du Royaume des Pays-Bas*, dl. XII, 1818.

van de onbevoegde uitoefening van de geneeskunde; 4° de opgave en medische beoordeling van de grove beroepsfouten door medici begaan; 5° een verslag van de visitatie van de apotheken en de heilkundige werktuigen⁴⁰; 6° een statistiek van de koepokineningen in vergelijking met de vorige jaren, met aanduiding van de prestaties van iedere medicus; 7° de buitengewone voorvallen die verband hadden met de geneeskunde⁴¹.

Hierin komt dus een voorwerp van zorg voor, nl. de geneeskundige verzorging van de armen, dat in de wettelijke verordeningen niet vermeld werd, maar wel kan beschouwd worden als een specificatie van de „zoodanige onderwerpen, als tot bevordering van de gezondheid der ingezetenen kunnen strekken”, waarover de Plaatselijke Commissies desgewenst de Provinciale Commissie dienden in te lichten⁴².

In zijn beschouwingen over de jaarverslagen van 1823 eiste de Minister bovendien dat voor iedere apotheker, plattelandsheermeester en drogist nominatim de goede, middelmatige of slechte toestand van de gecontroleerde voorwerpen zou vermeld worden⁴³.

In een dergelijke bedenking over de jaarverslagen van 1824 vroeg de Minister de Provinciale Commissie uitdrukkelijk te vermelden of de apothekers een exemplaar van de *Pharmacopaea Belgica* bezaten, alsook van de nieuwe medicinale gewichten uitsluitend gebruik maakten, zoals vereist door art. 3 van het Koninklijk Besluit van 28 april 1821⁴⁴. Logischerwijze verwacht men dat zulks ook voor de Plaatselijke Commissies gold.

Van deze uitgebreide verslaggeving zou echter — afgezien van het speciale geval Gent — zeer weinig uit de bus komen! In zijn brieven van 2 dec. 1826⁴⁵, 13 sept. 1827⁴⁶ en 13 sept. 1828⁴⁵ gaf de minister blijk van zijn teleurstellingen op dat punt, maar ook de aanmaningen van de Provinciale Commissie⁴⁷ brachten geen aarde aan de dijk. De ijver van laatstgenoemde Commissie verzwakte overigens, daar zij van de aangekondigde vergadering van de voorzitters van de Provinciale Commissies in 1828 belangrijke wijzigingen op het gebied van deze wetgeving verwachtte⁴⁷; dit zou echter niet bewaarheid worden.

Wat het aantal leden van een Plaatselijke Commissie betreft, schommelde dit, schrijft J. Sauveur, volgens de grootte van de stad, tussen 3

(40) Bedoeld zijn de heilkundige werktuigen die de „heermeesters ten platten lande” verplicht moesten bezitten; een lijst ervan werd jaarlijks gepubliceerd in het *Bestuursmemoriaal voor Oost-Vlaanderen*. Zulke heermeesters konden in een stad wonen, maar hun praktijk op het platteland uitoefenen.

(41) R. A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 17: brief van de Minister van Binnenl. Zaken, dd. 17-11-1823.

(42) Art. 36 van het K.B. van 31-5-1818.

(43) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 18: brief van de Minister van Binnenl. Zaken dd. 27-12-1824.

(44) IBIDEM, nr. 20: brief van de Minister van Binnenlandse Zaken, dd. 25-1-1826.

(45) A. R. A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 832: Verslag Prov. Comm. Oost-Vlaanderen over 1828.

(46) IBIDEM.

(47) IBIDEM, nr. 840: verslag Prov. Comm. Oost-Vlaanderen over 1829.

en 9⁴⁸. Nergens vonden wij een bepaling van het wettelijk minimum. De Oostvlaamse Plaatselijke Commissies hadden alle 5 leden, behalve St.-Niklaas die er slechts 4 telde. Het eerste voorstel van de stad Ronse voorzag slechts 3 leden en een secretaris⁴⁹. In de praktijk bleek de minister strict de hand te houden aan het oorspronkelijk getal van iedere commissie; een niet-aangevulde vacatuur was reden tot opheffing, ook als er bijv. nog 4 leden overbleven⁵⁰.

Tot slot van deze paragraaf dient de gewichtige opmerking gemaakt, dat de wetgeving van 1818 op het stuk van de Geneeskundige Commissies grotendeels een kopie was van de geneeskundige staatsregeling, die vanaf 1804 in de Noordelijke Nederlanden ontstaan was⁵¹. De Franse Revolutie was ook hier het keerpunt, maar de laattijdige integrale inlijving bij Frankrijk (1811) had de gelegenheid geschapen tot een inheemse variant op de vernieuwing. Reeds in 1795, onmiddellijk na de Franse inval, hadden twee vooraanstaande medici de noodzaak aangevoeld hervormingsplannen voor de medische sector voor te stellen. Het was Dr. J. Van Heekeren, secretaris van de Agent van Nationale Opvoeding van de Bataafse Republiek J.H. van der Palm, die in 1799 een ontwerp van toezicht op de gezondheidszorg en de volksgezondheid voorlegde, dat rekening hield met de nakende opheffing van de medische corporaties en essentiële sporen zou nalaten. De geneeskundige staatsregeling die in 1804 tot stand kwam, stemt, wat de Provinciale (toen Departementale genoemd) Plaatselijke Commissies betreft, grotendeels letterlijk overeen met de boven geciteerde wet en het besluit van 1818. Zoals vele realisaties van de Bataafse Republiek zocht men hier een compromis tussen oud en nieuw. Volgens de opinie van Dr. Van Heekeren, waren de Plaatselijke Commissies de — fel afgezwakte — vervangers van de particularistische gilden en Noordnederlandse *Collegia* (o.a. ontbrak de bevoegdheid tot het verlenen van beroepstitels!), terwijl, naar onze mening, de Departementale Commissies de ruimere bevoegdheden van de — Zuidnederlandse — *Collegia Medica* erfden (maar mét centralisatie voor de gehele provincie en eenvormigheid voor het Rijk). Beide soorten Commissies zetten o.i. dus de oude traditie van collegiaal bestuur bij het centraal en plaatselijk gezag verder, maar nieuw waren de uniformiteit en de betrekkelijke centralisatie. De verdere evolutie van deze Commissies in de Noordelijke Nederlanden tot 1811 valt buiten het bestek van dit artikel. Tussen 1811 en 1814 werden ze trouwens afgeschaft en volgde men daar de wet van 19 ventôse XI, zoals in de Verenigde Departementen (het latere België). Door het Koninklijk besluit van 29 januari 1814 werden ze terug in de Noordelijke Nederlanden ingevoerd. De vereniging met de Zuidelijke Nederlanden, waar de Franse wetten nog golden, deed uiteraard de noodzaak ontstaan tot een uniforme regeling te komen, wat dan gebeurde door

(48) J. SAUVEUR, *o.c.*, p. 252.

(49) R. A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15: brief van de Gedeputeerde Staten dd. 4-8-1821.

(50) Zie hierna, p. 28.

(51) Uitvoerig daarover: D. CANNEGIETER, *Honderdvijftig jaar gezondheidswet*, Assen, 1954, p. 11-42.

de beschikkingen van 1818 die, zoals gezegd, nagenoeg een kopie zijn van de regeling van 1804. Wat de Plaatselijke Commissies betreft, is alleen de vrij sterke ondergeschiktheid aan de Provinciale Commissie nieuw (met o.a. het indienen van een jaarverslag). Op grond van de wijze van benoeming zijn de meeste auteurs echter geneigd de Plaatselijke Commissies te zien als gemeentelijke instellingen; wat volgt zal o.i. deze overwegende invloed van de plaatselijke factoren en omstandigheden bevestigen, en brandmerken als een sterke rem op de goede werking.

§ 4. De oprichting van de Oostvlaamse Plaatselijke Commissies

Het startschot werd verrassend snel gegeven. Reeds tijdens de derde vergadering van de Oostvlaamse Provinciale Commissie, op 28 nov. 1818, wees zij, op verzoek van haar voorzitter Wauters, de steden aan (nl. Aalst, Deinze, Dendermonde, Eeklo, Geraardsbergen, Lokeren, Oudenaarde en St.-Niklaas), waar de Plaatselijke Commissies dienden opgericht en verkoos de personen die aan de Minister van Binnenlandse Zaken als leden ervan zouden voorgesteld worden⁵². In haar vergadering van 2 jan. 1819 handhaafde de Provinciale Commissie haar voorgaand besluit en vermeldde uitdrukkelijk in de notulen de namen van de voorgedragen kandidaten (leden en voorzitters)⁵³. Vermits in iedere Plaatselijke Commissie ook leden aangeduid werden, die in de omgeving van de hierboven aangehaalde steden woonden, mag men aannemen dat het in de bedoeling van de Provinciale Commissie lag, het toezicht op de geneeskunde streeks-gewijze te organiseren⁵⁴. Op 21 april daaropvolgend maakte de Minister de Provinciale Commissie attent op het feit dat volgens art. 34 van het Koninklijk Besluit van 31 mei 1818 de Plaatselijke Commissies hun leden uitsluitend uit de stad zelf, waar zij hun zetel hadden, mochten betrek-

(52) R. A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 48.

(53) IBIDEM; de namen van de kandidaten voor de steden waar werkelijk een Plaatselijke Commissie tot stand kwam, vindt men in § 5-8.

Voor Deinze werden voorgesteld dr. geneesk. Verkest (Deinze), apotheker Claes (Deinze), gezondheidsofficier Boddaert (Deinze), dr. geneesk. Vijvens (Kruishoutem), heel- en vroedmeester De Baere (Dentergem).

Voor Eeklo: dr. geneesk. De Bast (Eeklo), dr. geneesk. Vermeersch (Zomergem), dr. geneesk. De Bruyne (Bassevelde), dr. geneesk. De Hoon (Kaprijke), heel- en vroedmeester Muysshondt (Zelzate).

Voor Geraardsbergen: dr. geneesk. Landuyt, dr. geneesk. Dierickx, heel- en vroedmeester Battheus en apotheker Morren, allen te Geraardsbergen, alsook dr. geneesk. Fransens (Ninove).

Voor Oudenaarde: zie § 7 (Ronse).

Telkens werd de eerstgenoemde als voorzitter voorgesteld.

(54) Wellicht had de Provinciale Commissie hiervoor inspiratie gevonden bij de eerste gelijkaardige geneeskundige staatsregeling van 1804 in de Bataafs: Republiek, waar in het Departement Holland drie of meer districtscommissies voorzien waren. J. L. Kesteloot (1778-1852), lid van het eerste uur, was van nabij vertrouwd met de Nederlandse toestanden, vermits hij in 1800 zijn dokterstitel te Leiden behaalde en daarna verscheidene jaren in Holland woonde, waar hij een eersterangsrol speelde in het geneeskundig, wetenschappelijk en literair leven tijdens de Bataafse Republiek en het Koninkrijk Holland.

ken⁵⁵. Bijgevolg en gezien de dringende noodzakelijkheid, besloot de Provinciale Commissie, in haar zittingen van 27 april en 22 mei 1819, een nieuwe voordracht van kandidaten bij de Minister in te dienen. Intussen had men blijkbaar nog getwijfeld aan het recht van Geraardsbergen op zulke Plaatselijke Commissie en men zou bij de plaatselijke burgemeester inlichtingen inwinnen over de aldaar gevestigde geneesheren⁵⁶; in de daaropvolgende notulen voor 1819 en 1820 van de Provinciale Commissie werd hierover verder met geen woord gerept!

Ongeveer één jaar later, op 31 maart 1820, was van dat alles nog niets terecht gekomen; op dat ogenblik beëindigde de Provinciale Commissie haar jaarverslag over 1819, waarin zij enerzijds wees op de dringende noodzaak tot oprichting van de Plaatselijke Commissies (o.a. omwille van de grote bevolkingsdichtheid van Oost-Vlaanderen) en anderzijds het totaal gebrek aan initiatief van de gemeentebesturen aan de kaak stelde. Tegelijk vroeg de Provinciale Commissie aan de minister nogmaals de toelating om steden en kandidaten voor te stellen⁵⁶. Wanneer de Minister hierop — één jaar later — reageerde (27 maart 1821), stelde hij opnieuw de tekst van het Koninklijk Besluit voorop, dat het recht van initiatief uitsluitend aan de gemeenten toewees. Hij meende dat de Provinciale Commissie slechts onrechtstreeks invloed kon uitoefenen, nl. door haar wensen bekend te maken aan de Gedeputeerde Staten, die de bevoegdheid hadden om de gemeentebesturen tot de oprichting van Plaatselijke Commissies aan te sporen⁵⁷. Een omslachtige, administratieve weg!

Onder de menslievende impuls van haar voorzitter Wauters had de Provinciale Commissie dus tot tweemaal toe voorstellen gedaan die verder gingen dan de letter van de wet en als dusdanig door de Minister afgeketst werden. De tweeslachtigheid van de schikkingen van 1818, die centralisatie én particularisme wilden verzoenen, wreekte zich. Maar de Provinciale Commissie verloor er de moed niet bij en zou uiteindelijk haar slag thuisshalen. Einde 1820 of begin 1821⁵⁸ klaagde zij bij de gouverneur de talrijke gevallen van onwettige uitoefening van de geneeskundige beroepen aan en noemde uitdrukkelijk 12 overtreders. De gouverneur maakte dit op 7 maart 1821 tot onderwerp van een uitvoerige omzendbrief aan de gemeentebesturen, die ernstig aan hun plichten herinnerd werden (onder bedreiging van bekendmaking van de nalatige besturen aan de hogere overheid) en regelmatig verslag dienden uit te brengen over de maatregelen die zij zouden nemen⁵⁹. Het resultaat van deze brief was volgens de Provinciale Commissie zeer gering, en op haar aandringen herinnerde de gouverneur op 29 mei daaropvolgend de gemeentebesturen aan de voornoemde brief, speciaal de nadruk leggend op de recente onge-

(55) R. A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 48: zitting van 27-4-1819.

(56) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, nr. 721: verslag Prov. Comm. Oost-Vlaanderen over 1819.

(57) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15.

(58) Of gebeurde dit op 18 nov. 1820? (zie R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 48).

(59) *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. IX, 1821, p. 149-153.

vallen veroorzaakt door onkundige vroedmeesters en -vrouwen; voortaan zouden de gemeentebesturen die op de overtredingen niet reageerden ervoor verantwoordelijk gesteld worden! Bovendien werd hun nalatigheid in het beantwoorden van de briefwisseling van de Provinciale Commissie aan de kaak gesteld⁶⁰. In die periode boekte de actie van laatstgenoemde Commissie toch rechtstreeks of onrechtstreeks succes; in het jaarverslag van de Gedeputeerde Staten dd. 2 juli 1822 werden drie gerechtelijke veroordelingen voor onbevoegde praktijk beschreven⁶¹.

Het waren de wettig erkende beoefenaars van de geneeskunde te Ronse die het vuur staken aan de lont, door de Provinciale Commissie klaargemaakt⁶²! Reeds onmiddellijk na het uitvaardigen van de verordeningen van 1818 hadden zij hun beroepsmonopolie verdedigd. In het begin van 1819 schreef Natalie Bonnet, de enige wettelijk erkende vroedvrouw van Ronse, brieven aan de gouverneur en aan de pas opgerichte Provinciale Commissie⁶³ om de meer dan 25 vrouwen aan te klagen die in het „kantón” Ronse onwettelijk de vroedkunde uitoefenden. Op het einde van 1820 was het de beurt aan heel- en vroedmeester H.L. Dubois om zich bij de Provinciale Commissie te beklagen over de onbevoegde personen die de heel- en vroedkunde beoefenden. In juni 1821 kwam het dan tot een gezamenlijk optreden van de wettig erkende geneesheren, heelmeesters en apothekers te Ronse, die met lede ogen moesten aanzien hoeveel onbevoegden van de geneeskunde en de verkoop van geneesmiddelen een winstgevende zaak maakten. Om dit te beteugelen vroegen zij aan het Ronsese gemeentebestuur de oprichting van een Plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toezicht, wat in de raadszitting van 23 juni goedgekeurd werd. Alvorens de Gedeputeerde Staten hierop ingingen, „vonden zij het nuttig” het advies van de Provinciale Commissie in te winnen over het nut van zo'n instelling (!), alsook over de personen die als lid zouden voorgedragen worden. Voornoemde Commissie stemde natuurlijk volmondig in met het voorstel en maakte van de gelegenheid gebruik om, volgens de raad van de Minister, de Gedeputeerde Staten te verzoeken de stadsbesturen van Aalst, Dendermonde, Gent, Oudenaarde en St-Niklaas aan te porren dit voorbeeld te volgen⁶⁴. Eindelijk namen de Gedeputeerde Staten de zaak van de openbare gezondheid ernstig op; ongetwijfeld waren de Provinciale Commissie en haar ijverige voorzitter Wauters niet vreemd aan deze beslissende wending, en evenmin het Ronsese initiatief, maar het voorbeeld van andere provincies⁶⁵ en eventuele onbekende factoren mogen niet uitgesloten worden. Wat er ook van weze, de Gedeput-

(60) *Ibidem*, p 299-301.

(61) *Ibidem*, dl. XII, 1822, p. 76.

(62) Voor meer details, zie hierna § 7.

(63) Door haar nog „Jury Médical” betiteld.

(64) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 49: zitting van 25-8-1821; IBI-DEM, nr. 15: brief van de Gedeputeerde Staten dd. 4-8-1821, antwoord hierop dd. 31-8-1821. Een voorbeeld van de hoger beschreven verhouding tussen de overheid en de geneeskundige commissies!

(65) Toevallige gegevens: Leuven reeds opgericht in 1820, Brugge bij Ministerieel Besluit van 23-4-1821 (A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binn. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*. bundel G 755).

teerde Staten oordeelden nu zelfs dat art. 34 van het K.B. van 31 mei 1818 deze oprichting verplicht maakte voor de steden waar het medisch personeel voldoende talrijk was⁶⁶. Dat zij hierbij nog het argument voegden dat de menigvuldige ongevallen te wijten aan de kwakzalverij en de onwetendheid van onbevoegden en de vele dokters in geneeskunde die op een onwettige manier ook geneesmiddelen verkochten, de nood aan toezicht zeer dringend maakten, stelt o.i. slechts hun laksheid en die van de gemeentebesturen in het licht! In die geest schreven zij op 20 sept. 1821 de gemeentebesturen van Aalst, Dendermonde, Gent, Oudenaarde en St.-Niklaas aan, m.a.w. de districtshoofdplaatsen behalve Eeklo⁶⁷. Er werd nogal gesteigerd: Gent meende dat, volgens de wet, de Provinciale Commissie die taak op zich kon nemen; Aalst vroeg allerlei bijkomende inlichtingen, ook i.v.m. de kosten, Dendermonde weigerde, Oudenaarde meende onvoldoende medisch personeel te hebben, St.-Niklaas wenste uitstel. Maar de Gedeputeerde Staten weerlegden, na ingewonnen advies van de Provinciale Commissie⁶⁸, grotendeels deze opwerpingen in hun brieven van 3 oct., 26 en 27 nov. 1821⁶⁷, en onderlijnden de verplichting; ditmaal werd ook Lokeren er nog eens bij betrokken. In de argumentatie tegen Oudenaarde, en enkele maanden later tegen Ronse⁶⁹, werden de heelmeeesters gelijkgesteld met de dokters in chirurgie, door het Koninklijk Besluit vereist; voor de derde maal vinden we hier de Provinciale Commissie betrokken bij een foutieve interpretatie van de wet, teneinde toch maar de oprichting van de Plaatselijke Commissies door te drukken. Mag dan ook niet het vierde duwtje aan de wet, nl. het toeschrijven van een dwingend karakter aan art. 34 van het Koninklijk Besluit van 31 mei 1818 aan dezelfde Commissie en of haar voorzitter Wauters toegeschreven worden? Overigens bleek het korte tijd nadien wel de wens van de regering zoveel mogelijk Plaatselijke Commissies op te richten en eiste de Minister van Binnenlandse Zaken in januari 1822 dat de Plaatselijke Commissies en hun leden expliciet zouden vermeld worden bij de jaarlijks gepubliceerde provinciale lijst van de wettelijk erkende beoefenaars van de geneeskunde⁷⁰. Wellicht gaf dit de

(66) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, bundel G 881: notulen van de gemeenteraad van St.-Niklaas dd. 10-12-1821, notulen van de gemeenteraad van Gent dd. 19-12-1821. Deze interpretatie heeft nog meer grond in de versie van de Geneeskundige Staatsregeling van de Bataafse Republiek dd. 1804, art. 27, waar in de overigens nagenoeg identieke tekst over de oprichting, het woord „overal” toegevoegd is: „zullen overal, waar gewoonlijk vier of meer Medicinae Doctoren geetablisseed zijn...” (D. CANNEGIETER, *o.c.*, p. 26).

(67) IBIDEM, bijv. notulen van de gemeenteraden van Aalst (13-10-1821), Dendermonde (5-12-1821), Gent (19-12-1821), Oudenaarde (1-12-1821), St.-Niklaas (10-12-1821); zie ook noot 70.

(68) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15: uitgaande brief dd. 28-10-1821 en A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, bundel G 881: notulen van de gemeenteraad van Oudenaarde dd. 1-12-1821.

(69) Zie noot 68, 76 en 137.

(70) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brieven van de Gedeputeerde Staten dd. 19-1-1822 en 21-1-1822.

doorslag. Tegen 19 januari 1822 hadden de gemeenteraden van Dendermonde, Lokeren ⁷¹, Oudenaarde ⁷², St.-Niklaas en uiteraard ook Ronse de nodige voorstellen ingediend volgens de richtlijnen van de Provinciale Commissie, tegen 1 februari volgde ook Aalst, maar Gent herhaalde telkens zijn eerste voorstel ⁷³, blijkbaar tegen de zin van de Gedeputeerde Staten ⁷⁴.

De Minister van Binnenlandse Zaken keurde tenslotte bij besluit van 13 feb. 1822 de oprichting van de Commissies van Aalst, Dendermonde, Ronse en St.-Niklaas goed, maar wees de voorstellen betreffende Lokeren en Oudenaarde af wegens het ontbreken van het wettelijk voorgeschreven getal van 4 dokters in genees- of heelkunde ⁷⁵. Gent kreeg haar zin, zodat de Provinciale Commissie, die aldaar haar zetel had, tevens als Plaatselijke Commissie zou fungeren. De slotopmerking van de Minister, dat de keuze en aanstelling van de leden van de Plaatselijke Commissies aan de gemeentebesturen toebehoorde, lijkt bedoeld om overdreven ijver van de Gedeputeerde Staten en de Provinciale Commissie bij voorbaat de kop in te drukken. IJverig was laatstgenoemde Commissie wel, want in haar verslag over 1822 poogde zij de Minister nogmaals te overreden i.v.m. Oudenaarde, met het argument dat het medisch personeel er aangegroeid was met 1 dokter in geneeskunde en 2 stedelijke heel- en vroedmeesters ⁷⁶. Waarschijnlijk bleef de minister ongevoelig voor deze „arithmétique flamande” en telde hij, zoals wij, slechts 3 dokters in genees- of heelkunde, d.i. 1 minder dan het wettelijk minimum, want van een Plaatselijke Commissie is in de bronnen geen spoor te bekennen.

Hoe het verder met de Plaatselijke Commissies verliep, wordt in volgende paragrafen verhaald ⁷⁷. Daar zal o.a. duidelijker de plaatselijke weerstand tegen de oprichting blijken, en, in het geval van St.-Niklaas, een bepaalde reden vernoemd worden, die ongetwijfeld ook in de andere gemeenten een belangrijke rol speelde. Deze reden volgde uit de hiërarchie van de medische beroepen door andere artikels van de voornoemde wet van 12 maart 1818 ingevoerd, en meer bepaald door art. 11 dat een duidelijke scheiding tussen de — vele — verschillende takken van de ge-

(71) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, bundel G 881 : notulen van de gemeenteraad van Lokeren dd. 1-12-1821. Als voorzitter werd dr. geneesk. Charles Benoit Rubbens voorgesteld, als leden dr. geneesk. Pieter Vander Auwermeulen, dr. geneesk. Pieter Schampelaer, heelmeeester Petrus-Joannes Louvau en apotheker Joannes de Lauwere.

(72) IBIDEM, notulen van de gemeenteraad van Oudenaarde dd. 1-12-1821. Als voorzitter werd heelmeeester Joannes Baptist Thyman voorgesteld, als leden dr. geneesk. Guillaume Denis Cornelis, dr. geneesk. Désiré Vandermeersch, heelmeeester Charles Thyman en apotheker Nazaire Cavenaille. T.o.v. 1819 bleef alleen Vandermeersch behouden (zie § 7. Ronse).

(73) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, bundel G 881 : brief van de Gedeputeerde Staten aan de Minister dd. 1-2-1822.

(74) IBIDEM, notulen van de gemeenteraad van Gent dd. 19-12-1821.

(75) IBIDEM, besluit van 13-2-1822.

(76) IBIDEM, nr. 731 : jaarverslag van de Prov. Comm. van Oost-Vlaanderen over 1822.

(77) Het speciaal geval Gent wordt hier niet bestudeerd.

neeskunde invoerde. Met zin voor realisme nochtans werd deze scheiding in al haar strengheid slechts opgelegd in de steden, waar het aantal beoefenaars traditioneel groter was en taakverdeling toeliet. Concreet gold dit verschillend statuut de heelmeeesters en de dokters in geneeskunde. De stadsheelmeeesters mochten alleen hun eigen vak (gewone chirurgie, zonder levensgevaar) uitoefenen, maar de plattelandsheelmeeesters mochten bovendien in beperkte mate aan inwendige geneeskunde doen én — wat nog lucratiever was en ook gold voor de dokters in geneeskunde op het platteland — geneesmiddelen vervaardigen voor en verkopen aan hun patiënten (maar geen open winkel houden), op voorwaarde dat de gemeente minder dan 2 apothekers telde. Beslissend hierbij was dat deze wet van 12 maart 1818 ook de gemeenten waar een Plaatselijke Commissie bestond, gelijkstelde met de steden! De oprichting van een Plaatselijke Commissie was dus financieel erg nadelig voor de heelmeeesters en dokters in geneeskunde van het platteland, zodat zij vermoedelijk vaak hun invloed aanwendden om dit te verhinderen ⁷⁸.

Een bijkomende reden tot weerstand verschaftte hun, en aan de apothekers, het Koninklijk Besluit van 28 april 1821; in de gemeenten met een Plaatselijke Commissie dienden zij immers alle geneesmiddelen in de *Pharmacopaea Belgica* beschreven voorradig te hebben, in de andere gemeenten slechts het deel ervan, door de Provinciale Commissie aangeduid.

§ 5. Aalst

Op 2 januari 1819 had de Provinciale Commissie voor het eerst kandidaturen voorgesteld voor de Plaatselijke Commissie van Aalst: het betrof Martinus-Lambertus Van der Belen en Ursmarus Droesbeque, dokters in geneeskunde, Franciscus-Antonijs Roucel, heel- en vroedmeester, Petrus-Josephus de Moor, gezondheidsofficier, en Dominicus Impens, apotheker, allen wonend te Aalst ⁷⁹. Dit project ging niet door, maar twee jaar later, als gevolg van de brieven van de Gedeputeerde Staten van 20 sept. en 3 oct. 1821, besloot de gemeenteraad in zijn zitting van 13 oct. 1821 tot de oprichting van een Plaatselijke Commissie van 5 leden, met als voorzitter Martinus Lambertus Benoit Van der Belen, dokter in geneeskunde, en als leden Ursmarus Droesbeque, dokter in geneeskunde, Petrus Joseph Demoor, heel- en vroedmeester, en Dominicus Anselmus Impens en Jacobus

(78) Nochtans dient hier aangestipt dat het tarief op 22 juli 1820 door de Provinciale Commissie ontworpen, de honoraria van de dokters in de genees- en heelkunde en de heelmeeesters in de steden mét Plaatselijke Commissies ca. 50 % hoger stelde dan in de steden zonder dergelijke commissie, en ca. 90 % hoger dan op het platteland. Op 10 dec. 1823 was dit tarief (dat alleen maar bestemd was om betwistingen tussen arts en patiënt te beslechten) echter nog niet rechtsgeldig (zie hierna p. 19-20), en volgens J. Sauveur was er in 1862 nog altijd niets van terecht gekomen (zie ons artikel *Tarieven voor medische prestaties in Oost-Vlaanderen (1803-1820)*, dat zal verschijnen in *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde*, dl. XXVIII, 1979).

(79) Zie p. 12.

De Bundel, beide apothekers⁸⁰. T.o.v. het voorstel van 1819 was er slechts 1 wijziging: heelmeeester Roucel werd vervangen door apotheker de Bundel. Dit werd goedgekeurd door het hoger vermeld besluit van 13 feb. 1822 van de Minister van Binnenlandse Zaken⁸¹. Vanaf 1824 tekende U. Droesbeque voor de secretaris, wiens naam ons onbekend is.

Voorzitter Van der Belen verhuisde in 1826 naar Brussel en diende te Aalst zijn ontslag in⁸². In 1828 overleed ook D.A. Impens⁸³. Eerstgenoemde werd slechts op 5 februari 1830 vervangen door F. Van Puyvelde, dokter in geneeskunde; op dezelfde datum verving Hendrik Wilmaers, heel- en vroedmeester, apotheker Dominicus Anselmus Impens en werd Ursmarus Droesbeque tot nieuwe voorzitter benoemd⁸⁴; al deze benoemingen gebeurden door het stadsbestuur van Aalst.

Bij de oprichting werd aan de commissie een lokaal van het stadhuis ter beschikking gesteld. Blijkens het eerste jaarverslag van de commissie, had zij in 1822 de opgelegde bezoeken van de apothekerswinkels uitgevoerd en deze in zeer goede of goede staat bevonden; meer details werden daarover echter niet gegeven. Ook haar administratieve taak t.o.v. de vaccinatie was volbracht; wat de praktijk van de vaccinatie betreft vond zij dat het plaatselijk vaccinatiecomité alles deed wat in zijn macht lag t.o.v. de arme kinderen⁸⁵. De minister betuigde hierover zijn tevredenheid, maar verwachtte zoals hoger gezegd⁸⁶ in het vervolg toch een veel rijker waaier van inlichtingen! Hij zou echter in zijn verwachtingen erg ontgoocheld worden! De volgende jaren zou hij immers niet het minste verslag meer ontvangen. Op 27 dec. 1824 werd de Provinciale Commissie door de Minister van Binnenlandse Zaken aangepord om de reden van de Aalsterse nalatigheid te onderzoeken en eraan te verhelpen⁸⁷. In haar verslag over 1825 moest de Provinciale Commissie echter constateren dat zij van de plaatselijke Commissie van Aalst niet de minste briefwisseling ontvangen had en dat deze commissie niet éénmaal in dat jaar samengekomen was! Daarom werd de opheffing ervan voorgesteld⁸⁸. Op 25 jan. 1826 verzocht de Minister de Provinciale Commissie de Plaatselijke Commissie aan te schrijven om haar aan haar plicht te herinneren; indien

(80) S.A.AALST, *Modern Archief*, voorlopig nr. 10: gemeenteraadzitting van 13-10-1821.

(81) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief van het stadsbestuur dd. 27-2-1822. Volgens de lijst opgemaakt op 2-3-1822 telde Aalst toen 4 dokters in geneesk., 1 heelmeeester, 1 heel- en vroedmeester, 6 apothekers en 2 erkende vroedvrouwen. Zonder apothekers en vroedvrouwen bekomt men 1 medicus voor 1566 inwoners; mét de vroedvrouwen 1 voor 1253 inwoners. Na Dendermonde en Gent, de beste verhouding.

(82) IBIDEM, nr. 20: brief van de Plaats. Comm. dd. 12-9-1826.

(83) *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XXV, 1829, p. 212.

(84) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 24: brief van de Gouverneur aan de Prov. Comm. dd. 11-3-1830.

(85) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 791 (G 1119): verslag van de Plaatsel. Comm. te Aalst, 28-6-1823.

(86) Zie p. 9-10.

(87) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 18.

(88) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 810: verslag dd. 19-8-1826.

dit zonder gevolg mocht blijven diende de Provinciale Commissie zelf voor het bezoek van de apothekerswinkels te Aalst in te staan⁸⁹. Op 2 dec. 1826 werden nogmaals dezelfde richtlijnen gegeven⁹⁰, wat erop wijst dat de toestand niet veranderd was. Uit een brief van 17 aug. 1827 blijkt dat ook de Provinciale Commissie op dat ogenblik nog altijd niet de visitatie van de apothekerswinkels op zich genomen had (wat haar nogmaals opgedragen werd)⁹¹. Nochtans gaf de Plaatselijke Commissie nog tekens van leven. Wij vonden voor 1823, 1824, 1826 en 1827 resp. 1, 2, 1 en 1 brief terug; zoals hoger gezegd, bevat de brief van secretaris Drosbeque dd. 12 sept. 1826 de vraag tot vervanging van de uitgeweken voorzitter⁹¹. Dat deze vraag niet gericht was tot het stadsbestuur, dat wettelijk voor de benoemingen instond, kan erop wijzen dat hij van die kant geen medewerking verwachtte!

In haar jaarverslag over 1826 herhaalde de Provinciale Commissie haar klachten van het vorige jaar, erbij voegend dat de stad Aalst op dat ogenblik niet meer over het aantal (nl. 4) dokters in de genees- of heilkunde beschikte dat door de wet vereist was voor het bestaan van een Plaatselijke Commissie⁹². In het soortgelijk verslag voor 1828 wordt gesteld dat de Plaatselijke Commissie van Aalst als niet meer bestaande moet beschouwd worden, vermits twee bestuursleden ontbreken en er sinds twee jaar waarschijnlijk niet meer vergaderd werd⁹³. Op 19 nov. 1829 drong de Minister, in zijn bemerkingen over laatstgenoemd rapport, aan op de instandhouding van de Aalsterse Plaatselijke Commissie, met als motief de bescherming van de plaatselijke apothekers⁹⁴ tegen de uitoefening van de farmacie door de dokters in geneeskunde⁹⁵. De vervulling van de vacatures, door de Minister gevraagd, gebeurde pas op 5 feb. 1830⁹⁶. Slechts op 12 mei daaropvolgend deelde de Aalsterse Commissie deze benoemingen mede aan de Provinciale Commissie, eraan toevoegend dat zij haar werkzaamheden hernomen had door op 22 maart de apotheken te controleren⁹⁷. Drie daarvan bevond zij in zeer goede staat (zonder meer details te geven), maar apotheker Bijl werd ernstig vermaand, vermits zelfs de voornaamste geneesmiddelen geen voldoening schonken⁹⁸.

In verband met de bescherming van de beroepsbelangen troffen we verder nog één brief aan dd. 10 dec. 1823, waarin terloops, naar aanleiding van herhaalde betwistingen tussen artsen en (vaak erfgenamen van)

(89) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 20.

(90) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 21.

(91) Zie p. 18 noot 82. De bewering van de Provinciale Commissie in haar algemeen verslag over 1828 (A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 832), dat te Aalst niemand aan de vervanging van de voorzitter gedacht had, is dus in strijd met haar eigen archief!

(92) Zie p. 18 noot 88; voor de interpretatie van art. XXXIV van het K.B. van 31-5-1818, zie p. 11, 15.

(93) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 832.

(94) Einde 1828 waren er te Aalst niet minder dan 6 apothekers (*Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XXV, 1829, p. 223).

(95) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 23.

(96) IBIDEM, nr. 24: brief van de Gouverneur dd. 11-3-1830.

(97) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 50: zitting van 29-5-1830.

(98) IBIDEM, nr. 24: brief van de Plaats. Comm. dd. 12-5-1830.

patiënten betreffende de honoraria, bij de Provinciale Commissie aange-
drongen werd tot het opstellen van een tarief voor dergelijke gevallen,
iets wat deze laatste door de wet van 31 mei 1818 opgedragen was ⁹⁹!
De directe aanleiding hiertoe was blijkbaar de veroordeling van lid Droes-
beque in een dergelijk geschil, na een proces van 2 jaar vóór een rechter
die zelfs weigerde het advies van de Provinciale Commissie in te winnen,
daar alle geneesheren tot *la même clique* behoorden ¹⁰⁰.

In dergelijk verband deed de Provinciale Commissie van 1824 tot 1826
ook herhaaldelijk beroep op de Plaatselijke Commissie om regelmatige
controle uit te oefenen op de proefnemingen van de Aalstenaar Vanden
Broek, die een nieuwe methode tot genezing van de horrelvoet wilde erkend
zien. In haar brieven daarover ¹⁰¹ uitte de Commissie haar ijver tot bestrij-
ding van de kwakzalverij.

Wat de zorg voor de volksgezondheid betreft, troffen wij slechts sporen
aan in 1822 ¹⁰² en 1830, telkens i.v.m. variola. In het begin van dat
laatste jaar heerste deze ziekte te Aalst en omgeving; dit kwam de gou-
verneur ter ore, en de Provinciale Commissie nam informatie bij de Aal-
sterse geneesheren ¹⁰³. In de brief dd. 12 mei 1830 ¹⁰⁴, waarin de Plaatse-
lijke Commissie haar heropstanding aankondigde, werd meegedeeld dat de
epidemie nog enigszins heerste en dat zij op het einde van het jaar daar-
over zou rapporteren. Tevens uitte zij haar bezorgdheid over de onvol-
ligheid van het plaatselijk vaccinatiecomité; sedert het vertrek van
Van der Belen in 1826 werden practisch geen vaccinaties meer verricht,
behalve door armendokter Wilmaers. De Plaatselijke Commissie verzocht
dan ook dringend vaccin te sturen, teneinde aan de vraag van de Aalsterse
ouders te voldoen. De aktie van laatstgenoemde commissie i.v.m. de volks-
gezondheid was dus hoofdzakelijk passief en zeer sporadisch. Wel dient
toegegeven dat in de uitgegeven bronnen geen andere epidemies te Aalst
gemeld worden.

Het besluit is duidelijk: de Plaatselijke Commissie van Aalst, één van
de twee Oostvlaamse door J. Sauveur genoemd ¹⁰⁵, was, behalve in 1822
en 1830, weinig of niet actief, zoniet onbestaande, en bijgevolg de slechtste
van alle Oostvlaamse dergelijke commissies.

(99) IBIDEM, nr. 17.

(100) IBIDEM, nr. 17: brief van Droesbeque aan Professor Van Rotterdam
(waarmede hij en zijn echtgenote persoonlijke betrekkingen blijken te hebben),
over dit proces, waarin hij verwijst naar de brief van de Plaatselijke Commissie,
en nogmaals aandringt op het opstellen van het tarief. De houding van de rechter
is een typisch voorbeeld van de relaties tussen de overheid en de geneeskundige
commissies zoals op p. 9 aangeduid.

(101) IBIDEM, nr. 18 (30-5-1824) en 3-6-1824), nr. 20 (12-9-1826).

(102) Zie p. 18.

(103) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 24: brief van de Gouverneur
dd. 21-1-1830.

(104) IBIDEM, nr. 24: brief van de Plaatselijke Commissie dd. 12-5-1830.
Ook in december heerste er een variolaepidemie in de militaire gevangenis (IBI-
DEM, nr. 24: brief van de geneeskundige dienst van de militaire gevangenis, dd.
14-12-1830); daarover is ons verder niets bekend.

(105) Zie p. 1, noot 2.

§ 6. Dendermonde

Bij de eerste — mislukte — poging van de Provinciale Commissie tot oprichting van Plaatselijke Commissies, stelde zij in haar zitting van 2 jan. 1819 voor Dendermonde de kandidaturen voor van Verberckmoes (Petrus-Franciscus?) en Keyaerts, dokters in geneesk. te Dendermonde, Troch (Karel?), heel- en vroedmeester aldaar, Bosteels (Damianus?), dokter in geneesk. te Lebbeke, Rubbens en Louvau, resp. dokter in geneesk. en heel- en vroedmeester te Lokeren¹⁰⁶.

De tweede poging, ditmaal met sterke steun van de Provinciale Staten, had uiteindelijk meer succes. Het begon nochtans slecht: de brief van de voornoemde Staten aan het gemeentebestuur dd. 20 sept. 1821 leverde geen resultaat op: de gemeenteraad, op 4 oktober vergaderd, weigerde. Op 27 nov. gaf een quasi-bevel van de voornoemde Staten de doorslag: de raad besloot op 5 dec. 1821 een Plaatselijke Commissie van 5 leden op te richten, bestaande uit Jozef Van Duyse, dokter in geneesk., voorzitter, en August-Hendrik De Rongé, dokter in geneesk., Cornelis Thomas Verhavert, licentiaat in geneesk., Karel Troch, heelmester¹⁰⁷, Johan Mattheus Bruylant, apotheker, leden¹⁰⁸. Dit besluit werd goedgekeurd door het herhaaldelijk voornoemd ministerieel besluit van 13 feb. 1822¹⁰⁹ en op 26 feb. legden deze leden de eed af en werden in bediening gesteld¹¹⁰. Op 23 maart 1822 dankte de Plaatselijke Commissie de Provinciale Commissie (voor haar felicitaties?) en beloofde haar best te doen o.a. door het regelmatig doorgeven van inlichtingen over epidemies en de briefwisseling met de Provinciale Commissie¹¹¹. Rond het einde van 1826 overleed C.T. Verhavert; hij werd in de zitting van de gemeenteraad van 8 feb. 1827 vervangen door Frederik-Johan Lutens, dokter in geneesk.¹¹² Deze laatste verhuisde spoedig naar Gent, zodat de voornoemde

(106) Zie p. 12.

(107) Bijgevolg de enige kandidaat uit de hoger vernoemde lijst van 2 januari 1819 en ook het enige lid uit het laatste Collegium Medicum van 1795 (L. BRUY-NINCX, *Dendermonde, Geschiedenis - Gebouwen - Folklore*, Dendermonde, 1965, p. 340).

(108) A.R.A.DEN HAAG, *Ministerie van Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, oud nr. G 881: uittreksel uit de notulen van de gemeenteraad van Dendermonde, 5-12-1821.

(109) Niettegenstaande de Provinciale Commissie de opmerking gemaakt had dat C.T. Verhavert haar onbekend was (A.R.A.DEN HAAG, *Ministerie Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, oud nr. G 881: brief van de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen aan de Minister dd. 1-2-1822. R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief van het Schepencollege van Dendermonde dd. 26-2-1822).

(110) Einde 1821 waren er te Dendermonde 9 wettelijk erkende beoefenaars van de geneeskunde, nl. 4 dokters in geneesk., 1 heelmester, 1 gezondheidsofficier en 3 apothekers (*Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XI, 1822, p. 202-203). Wanneer men de apothekers weglaat bekomt men de verhouding: 1 medicus voor 1056 inwoners, veruit de gunstigste van alle hier besproken steden.

(111) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16 (alleen door Van Duyse ondertekend).

(112) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 21: brief van de Plaatsel. Comm. aan de Prov. Comm. dd. 2-3-1827.

raad op 17 dec. 1827 C.A. Van Ooteghem, dokter in geneesk., in zijn plaats stelde ¹¹³.

Op 2 aug. 1822 verrichtten Van Duyse, Troch en Bruylant de visitatie van de 3 apothekerswinkels die de stad (met inbegrip van deze van de genoemde Bruylant) rijk was ; dit nam 3 uren in beslag. Overal bleken de geneesmiddelen in goede staat ; het feit dat Mevr. Van den Velde tijdens de veertiendaagse afwezigheid van de apotheker in haar dienst, zelf de winkel bediende, werd zonder commentaar vermeld ¹¹⁴.

Daarmede was de Provinciale Commissie echter niet tevreden ; ze vroeg op 17 juni 1823 naar het jaarverslag over 1822. Daaraan werd reeds op 23 juni gevolg gegeven, met vergetelheid als enig excuus. Precies zoals te Aalst beperkte dit zgn. jaarverslag zich, afgezien van het rapport over de apotheken, tot de koepokineningen, in dit geval een gedetailleerde statistische weergave van de trimestriële staten van koepokineningen door de geneesheren aan de Plaatselijke Commissie bezorgd. Geen wonder dat de minister, zoals hoger gezegd, na beleefde blijken van aanmoediging, toch een meer gediversifieerde waaier van inlichtingen verlangde. Ook hier zou aan deze verlangens niet voldaan worden. Voor 1823 kennen wij alleen het bestaan van dit verslag, niet de inhoud ¹¹⁵. Voor 1824 was het Dendermondse verslag het enige van de ganse provincie (met uitzondering van het speciale geval van Gent); we weten dat het beperkt bleef tot de controle van de apothekerswinkels ¹¹⁶. Voor 1825 was ditzelfde verslag van dergelijke visitatie geslonken tot wat de Provinciale Commissie een „schijn van rapport” noemde ; één zinsnede waarin verklaard werd dat alle winkels bezocht werden (zonder enige datum op te geven!) en op alle punten voldoening schonken ; dit gewrocht werd ondertekend door Troch, De Rongé en Bruylant, niet door de voorzitter ¹¹⁷!

Op 17 aug. 1826 maakten de voorzitter Van Duyse en apoth. Bruylant een deftiger verslag : uur en datum van de visitaties werden aangegeven, en het bezit van de Pharmacopoea Belgica en geneesmiddelen volgens dit handboek vervaardigd, gecontroleerd. Het resultaat was uitstekend in 2 apothekerswinkels. In de derde, gehouden door juffrouw Voss, was de apotheker, Philippus Van Acker uit Gent, „sinds lang” niet meer verschenen wegens ziekte ; bij afwezigheid van de apotheker vond de Plaatselijke Commissie het niet nodig de geneesmiddelen te onderzoeken ¹¹⁸!

Het verslag voor 1827 was weer minder expliciet : bij ieder met name genoemde apotheker werden de geneesmiddelen in „zeer voldoende staat”

(113) IBIDEM, gelijkaardige brief dd. 18-12-1827.

(114) A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, nr. 731, bundel G 1119.

(115) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 18 : brief van de Minister van Binn. Zaken dd. 27-12-1824.

(116) Vermeld in A.R.A.DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 803, bundel G 1415. De begeleidende brief dateert van 7-7-1824 (R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 18).

(117) IBIDEM, nr. 810 : rapport van 26-5-1825.

(118) IBIDEM, nr. 815.

aangetroffen ; van de Pharmacopoea Belgica werd geen gewag meer gemaakt ¹¹⁹.

Ook voor 1828 ¹²⁰ en 1829 ¹²¹ bleven de verslagen beperkt tot de resultaten van het bezoek der apothekerswinkels ; de tekst is ons onbekend. Dat van 1830 werd wel teruggevonden : de visitatie duurde drie uren, maar het bevredigende resultaat qua orde, netheid en kwaliteit van de geneesmiddelen voor de 4 apotheken werd in één zin gemeld ¹²².

Spande Dendermonde dus de kroon in de controle op de apotheken, dan bleef van de andere vormen van toezicht op de uitoefening van de geneeskunde geen spoor bewaard, behalve het doorgeven van een vermaning van de Provinciale Commissie aan twee vroedvrouwen i.v.m. de regularisatie van hun diploma ¹²³.

Wat de zorg voor de volksgezondheid betreft, dient het gezegd, dat het district Dendermonde, met figuren als Troch en Van Duyse, vaak de eerste plaats haalde in de campagne voor de vaccinatie. Laatstgenoemde, die ongeveer ieder jaar daarvoor de regeringsmedaille verwierf, zal wel gezorgd hebben dat de Plaatselijke Commissie de trimestriële staten van vaccinatie tijdig doorspeelde ¹²⁴. Andere uitingen van bezorgdheid in dat verband zijn ons niet bekend, maar in de algemene verslagen van de Provinciale Commissie of de Gedeputeerde Staten vindt men evenmin vermeldingen van buitengewone voorvallen op het gebied van de openbare gezondheid.

In het onderzoek naar broodvervalsingen in 1829 door de Provinciale Commissie ondernomen werd ook de Plaatselijke Commissie van Dendermonde betrokken ¹²⁵.

Ongetwijfeld bezat Dendermonde de meest regelmatig optredende Plaatselijke Commissie. Toch blijkt — buiten de controle op de apotheken — nergens een noemenswaardige inspanning i.v.m. de misbruiken in de geneeskundige sector en de bevordering van de volksgezondheid. Eerlijkheids halve dient gezegd dat deze commissie (zoals die van St.-Niklaas) hoofdzakelijk op één man dreef, nl. voorzitter Van Duyse, die ongeveer alle brieven en verslagen, ook de loutere begeleidingsbrieven, eigenhandig schreef.

§ 7. Ronse

Het eerste project van de Provinciale Commissie dd. 2 jan. 1819 voorzag blijkbaar in één gemeenschappelijke Plaatselijke Commissie voor de streek van Oudenaarde en Ronse, bestaande uit vander Meersch (Desiderius-Josephus?), dokter in geneesk., Tyman ¹²⁶ en Van de Laer, heel-

(119) IBIDEM, nr. 824.

(120) IBIDEM, nr. 832.

(121) IBIDEM, nr. 840 : 20-9-1829.

(122) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 24 : verzendingsbericht van 17-11-1830, verslag van 16-11-1830, door Van Duyse en Bruylant.

(123) IBIDEM, nr. 19 : brief van Van Duyse dd. 23-10-1825.

(124) Zie bijv. R.A.G., *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 49 : zitting van 26-4-1823.

(125) Zie p. 32, n. 184.

(126) Joannes-Baptista, vermits de andere naamdragers slechts later hun diploma behaalden.

en vroedmeesters, Tubicx (Andreas?), apotheker, Dumont (Franciscus-Robertus?) en Deroissart (Petrus-Josephus?), dokters in geneesk., waarvan de vier eerstgenoemden te Oudenaarde gevestigd waren en de twee laatstgenoemden te Ronse¹²⁷.

Dit voorstel strookte niet met de wet. Overigens kon Oudenaarde zelf, wegens het ontbreken van het vereiste aantal dokters, geen Plaatselijke Commissie oprichten. Zoals hoger gezegd waren het de wettelijk bevoegde geneeskundigen van Ronse die voor gans de provincie het vuur aan de lont staken. De eerste was Nathalie Bonnet, de enige wettelijk erkende vroedvrouw te Ronse, die op 26 januari 1819 een aanklacht zond naar de Provinciale Commissie, met kopie van haar twee voorgaande brieven aan de provinciegouverneur. Zij beschuldigde meer dan 25 vrouwen van onwettige uitoefening van de vroedkunde in het „kanton” Ronse¹²⁸; verscheidene daarvan werden zelfs door het Weldadigheidsbureau van Ronse bezoldigd, zo beweerde ze¹²⁹. Het stadsbestuur van Ronse, hierover door de Provinciale Commissie aangeschreven, ontkende de bezoldiging, maar meende deze activiteiten voorlopig te moeten tolereren om redenen van menslievendheid: één wettige vroedvrouw was immers totaal onvoldoende voor 11.000 inwoners, over een grote oppervlakte verspreid; van de anderen — soms even bekwaam — zouden enigen wel het vereiste examen willen afleggen, zoals de Provinciale Commissie vroeg¹³⁰. Op het einde van 1820 was het de beurt aan heelen vroedmeester H.L. Dubois om zich bij de Provinciale Commissie te beklagen over onbevoegde uitoefening van de heel- en vroedkunde; deze laatste verzocht hem niet in het vage te blijven, maar man en paard te noemen, d.w.z. namen en concrete overtredingen van de wet te citeren¹³¹. In juni 1821 kwam het uiteindelijk tot een gezamenlijk optreden van de wettelijk bevoegde geneesheren, heelmeeesters en apothekers te Ronse. Ten-

(127) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 48, zitting van 2-1-1819.

(128) Zij citeert slechts namen voor de stad Ronse zelf, nl. Christine Allard, de weduwe Arnould, de weduwe Debodinage, de echtgenoten Henrist, Langie, Lison en Vanhole en de dochter van Agnes Haustraete.

(129) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 13 en 48 (zitting van 30-1-1819).

(130) IBIDEM, nr. 12: brief van het stadsbestuur van Ronse dd. 9-2-1819; IBIDEM, nr. 49, zitting der Prov. Commissie dd. 13-2-1819, waarin de Prov. Commissie de redenen van het stadsbestuur als onvoldoende bestempelt. En inderdaad werd in de zitting van 29-3-1819 (IBIDEM, nr. 48) van de Provinciale Commissie een brief voorgelezen van het gemeentebestuur van Ronse, waarin Rosalie Creteur en Rosalie Haustraete verzochten om het wettelijk examen af te leggen. Ogenblikkelijk werd hiervoor een datum vastgesteld, nl. 3-4-1819. Toen slaagde R. Creteur (47 j. oud) op voldoende wijze en werd aangenomen als vroedvrouw voor het platteland (IBIDEM, nr. 48). Ondanks het verzoek tot mildheid t.o.v. Rosalie Haustraete, aan de Provinciale Commissie gericht door het College van Burgeester en Schepenen (om redenen van gebrek aan theoretische kennis, gecompenseerd door jarenlange intelligente ervaring) (IBIDEM, nr. 13, brief van 17-3-1819), zou deze slechts anderhalf jaar later (14-10-1820) slagen en aangenomen worden voor het buitendeel van Ronse. Op 16-9-1822 legde ook Bona-Josepha Arnould te Gent het wettelijk examen met goed gevolg af. Op de 8 vroedvrouwen door Natalia Bonnet aangeklaagd, zouden in de Hollandse Tijd slechts deze 3 de wettelijke titel verwerven.

(131) IBIDEM, nr. 48, zitting van 2-12-1820.

einde de misbruiken te beteugelen, verzochten zij het stadsbestuur een Plaatselijke Commissie op te richten. De tekst van hun verzoekschrift is niet bewaard, maar het lijkt ons waarschijnlijk dat de voornaamste bedoeling ervan lag in het vrijwaren van de beroepsbelangen. Wij menen dit te mogen afleiden uit de notulen van de buitengewone beraadslaging van de Regeringsraad (gemeenteraad) van 23 juni 1821, waarin de instemming met het verzoek met volgende redenen gemotiveerd werd: 1° de grote uitgestrektheid van de stad maakte het voor het gemeentebestuur onmogelijk een nauwkeurig toezicht te houden op de uitoefening van de geneeskunde; 2° anderzijds waren de plaatselijke wettige beoefenaars van de geneeskunde meer geschikt (*plus à portée*) om de overtredingen op dit stuk te ontdekken en bekend te maken; 3° te Ronse woonden op dat oogenblik 4 dokters in geneesk., 1 heel- en vroedmeester en 2 apothekers, d.w.z. ruim voldoende voor de gevraagde oprichting¹³². Van de zorg voor de volksgezondheid, waarover de wetteksten toch ook gewagen, is hier geen sprake. De gemeenteraad voorzag één voorzitter, 3 leden en 1 secretaris, maar stelde geen kandidaten voor¹³².

Zoals reeds verhaald, bekwam het Ronsese voorstel krachtige bijval van de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht; in haar vergadering van 25 augustus 1821 stelde zij P.-J. Deroissart en P.-J. Gosse, dokters in geneesk., H.L. Dubois, heel- en vroedmeester en G. Dumont, apotheker, als leden voor aan de gouverneur¹³³. Deze kandidaturen werden op 1 feb. 1822 door de Gedeputeerde Staten aan de Minister van Binnenlandse Zaken voorgedragen¹³⁴. Het globaal ministerieel oprichtingsbesluit van de Plaatselijke Commissies in Oost-Vlaanderen, dd. 13 feb. 1822, werd te Ronse in zijn uitvoering vertraagd door de uitwijking van dokter P.J. Gosse, reden waarom een lid van het gemeentebestuur zich — o.i. terecht — afvroeg of Ronse nog het wettelijk voorgeschreven aantal dokters in genees- of heelkunde bezat¹³⁵. De Provinciale Commissie¹³⁶ en de Gedeputeerde Staten antwoordden hierop

(132) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 852, zitting van 23-6-1821. Volgens *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XI, 1822, p. 58, waren op het einde van 1821 wettig erkend te Ronse: 5 dokters in geneeskunde: Petrus-Philippus van Meldert, Franciscus-Robertus Dumont, Petrus-Josephus Deroissart, Hippolytus-Henricus de Bussy en Petrus-Josephus Gosse (deze laatste afgestudeerd in 1820); 1 heel- en vroedmeester: Honorius-Ludovicus Dubois; 2 apothekers: Ghislenus-Constantinus Dumont en Emmanuel-Josephus Hantson; 3 vroedvrouwen: Natalia Bonnet, Rosalia-Regina Creteur en Rosalia Haustraete. Dit is gedeeltelijk onjuist want P.-P. van Meldert was reeds overleden sinds 18-1-1821. Laat men deze laatste alsmede de apothekers en vroedvrouwen weg, dan bekomt men een verhouding van 1 medicus voor 2136 inwoners; met de vroedvrouwen: 1 voor 1352 inwoners.

(133) Daarvan was alleen P.-J. Deroissart in 1819 reeds voorgedragen als lid van de Plaatselijke Commissie te Oudenaarde (zie p. 24).

(134) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. van Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenij-kundige Staatsregeling*, bundel G 881.

(135) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 852: zitting van 2-3-1822; R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief van de Gouverneur aan de Prov. Geneesk. Comm., dd. 14-3-1822.

(136) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 49: zitting van de Prov. Geneesk. Comm. dd. 18-3-1822, waarin zonder meer beweerd werd dat het aantal voldoende was.

bevestigend, blijkbaar onwetend van het overlijden van P.-P. Van Meldert een jaar vroeger (18-1-1821) en bovendien de wet verkeerdelijk interpreterend door H.L. Dubois, die geen *dokter* in de heekunde was, mede in de berekening te betrekken¹³⁷. Na herhaalde aanmaningen tot spoed werd uiteindelijk op bevel van de Gedeputeerde Staten (*ordonnement... l'installation immédiate*) deze Plaatselijke Commissie op 30 maart 1822 in buitengewone zitting van de gemeenteraad feitelijk opgericht¹³⁸. De geheime stemming onder de leden van de gemeenteraad bracht wijzigingen aan de voorstellen van de Provinciale Commissie: alleen P.-J. Deroissart en H.L. Dubois, stedelijk heel- en vroedmeester¹³⁹, bleven behouden; daarbij kwamen nu schepen Franciscus-Robertus Dumont¹⁴⁰ en Hippolytus-Henricus De Bussy, dokters in geneeskunde, alsmede Emmanuel-Jozef Hantson, apotheker. De kandidatuur van apotheker G.-C. Dumont werd dus niet weerhouden (misschien omdat hij de broer was van dokter F.-R. Dumont?), maar hij zou twee jaar later aan de beurt komen¹⁴¹. De 5 leden van de Plaatselijke Commissie kozen terstond bij geheime stemming F.-R. Dumont als voorzitter en H.L. Dubois als secretaris: deze twee waren het nauwst bij het gemeentebestuur betrokken, en konden dus moeilijk weigeren, temeer daar H.L. Dubois, zoals hoger gezegd, reeds actief opgetreden was in het aanklagen van wantoestanden. Alle leden, behalve de afwezige P.-J. Deroissart, legden ogenblikkelijk de wettelijke eed af.

(137) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1431: brief van Gedeput. Staten naar Stadsbestuur Ronse dd. 22-3-1822, waarin op spoed aangedrongen werd. Deze interpretatie was misschien gesteund op het feit dat de wettelijke bevoegdheden van de dokters in heekunde en de stadsheelmeeesters op gebied van de praktijk identiek waren!

(138) IBIDEM, nr. 852. Nog op 2-4-1822 drong de Gouverneur bij het stadsbestuur op de spoedige oprichting aan (IBIDEM, nr. 1431).

(139) Sedert 7-3-1820, met een jaarwedde van 400 gulden (R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1575).

(140) Franciscus-Robertus Dumont werd te Ronse geboren op 18-6-1773, als zoon van Thomas-Robertus uit Charleroi en Agnes Johanna Huleu uit Geraardsbergen, die sinds 1760 te Ronse woonden. De familie Huleu had blijkbaar wel clericale bindingen, vermits Ghislenus Huleu, kanunnik en secretaris van St.-Hermeskapittel, peter was van Ghislenus-Constantinus Dumont, broer van Franciscus-Robertus (R.A. RONSE, *Parochieregisters Ronse*, nr. 32; *M.G.A. Ronse*, nr. 1067: bevolkingsregister, 1824). Dit — en het feit dat hij de enige Ronse medicus was die te Leuven studeerde — belette niet dat Franciscus-Robertus raadslid werd bij keizerlijk decreet van 16-8-1811; schepen sinds mei 1818, werd hij burgemeester bij K.B. van 5-3-1824 tot het einde van de Hollandse Tijd (O. DELGHUST, *Liste des Magistrats Communaux de la Ville de Renaix* (1300-1951), Ronse, 1951, p. 45-48). Tevens was hij lid van de Provinciale Staten van 2-6-1823 tot 1-6-1826 (R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 852: zitting van 2-6-1823). In de woelige politieke toestand te Ronse van 1817 tot 1-1-1822 was hij een van de zeer zeldzame vaste medestanders van de Hollandse regering. Hij overleed in 1842 als vrijgezel. De andere medici speelden, voorzover bekend, geen actieve politieke rol, behalve P.-J. Deroissart, raadslid bij K.B. van 5-3-1823 en opnieuw verkozen op 28-10-1830 (O. DELGHUST, *o.c.*, p. 48-49).

(141) Geboren te Ronse op 5-11-1775. Volgens het bovengenoemd bevolkingsregister van 1824 was hij gehuwd met Adelaïda Meuris uit Russeignies (een bekende familie aldaar, waarvan verscheidene leden zich te Ronse vestigden, maar in deze stad geen politiek mandaat vervulden) en woonde hij naast of bij zijn broer Franciscus-Robertus, in de derde wijk van het stadscentrum.

Alles liep echter niet van een leien dakje! Blijkbaar steigerde het stadsbestuur toen de werkingskosten ter sprake kwamen. Nog op 9 september van hetzelfde jaar 1822 vroeg de Plaatselijke Commissie van Ronse de steun van de Provinciale Commissie bij de Gedeputeerde Staten om het stadsbestuur aan te porren deze kosten in zijn begroting van 1823 te voorzien ¹⁴². Het volgende jaar rees weer dezelfde moeilijkheid. De Plaatselijke Commissie had sedert haar stichting voor 102,82 gulden kosten gemaakt, maar het stadsbestuur voorzag slechts 47,50 gulden in zijn begroting voor 1824, inderdaad een magere tegemoetkoming ¹⁴³. De tussenkost van de Provinciale Commissie leverde niets op ¹⁴³ en het feit dat schepen en dokter F.-R. Dumont — een van de weinige medestanders van het eerste uur van het Hollandse regiem ¹⁴⁴ — voorzitter was van de Plaatselijke Commissie legde in 1822-1824 blijkbaar weinig gewicht in de weegschaal!

Was het om dergelijke redenen dat P.-J. Deroissart — reeds afwezig bij de installatie van de Plaatselijke Commissie — op 17 dec. 1823 zijn ontslag aanbood? In de gemeenteraad van 12 jan. 1824 werd hij vervangen door apotheker Ghislenus-Constantinus Dumont ¹⁴⁵; gezien het beperkt aantal medici te Ronse had men trouwens geen andere keuze.

Weer kwamen er financiële — of politieke? — moeilijkheden. De stadsbediende Hantson, aangesteld voor het schrijfwerk van de Plaatselijke Commissie, eiste in oktober 1824 blijkbaar een vergoeding daarvoor (47,50 gulden, toevallig de som die het gemeentebestuur einde 1823 aan de Commissie toegekend had!). Hij bekwam dat de Commissie zijn verzoek aan het gemeentebestuur overmaakte, maar de gemeenteraad oordeelde dat dit werk tot Hantsons gewone plicht behoorde en dat men hem daarvoor geen supplementair loon schuldig was. Zo Hantson weigerde, moest de burgemeester (F.-R. Dumont) door de Plaatselijke Commissie (voorzitter: F.-R. Dumont) op de hoogte gebracht worden ¹⁴⁶! Hier schijnt de rol van Dumont niet duidelijk: werd hij tegengewerkt door de anti-Hollandse oppositie of was hij afwezig op de vergaderingen van de Plaatselijke Commissie?

Ongeveer tegelijkertijd, nl. op 25 oct. 1824, overleed het lid Emmanuel-Jozef Hantson, en in de buitengewone vergadering van de gemeenteraad van 23 nov. 1824 werd opnieuw de weigerachtige Deroissart na unanieme stemming als lid aangesteld ¹⁴⁷. Ook ditmaal had men praktisch geen keuze,

(142) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16.

(143) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 17: brief van 15-11-1823. De stadsbegroting voor 1824 was intussen reeds opgemaakt op 10-10-1823 met de gemelde som van 47,50 gulden en werd aldus op 31-12-1823 door de Gedeputeerde Staten goedgekeurd. Ter vergelijking: de „Muzikale Societeit“ bekwam 300 gulden per jaar (R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 5134), de jaarwedde van de chirurgijn van het armbestuur bedroeg 400 gulden in 1824 (IBIDEM, nr. 820) en 1820 (zie p. 26, noot 139).

(144) Zie p. 26, noot 140.

(145) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 852, zitting van 12-1-1824.

(146) IBIDEM, zitting van 30-10-1824.

(147) IBIDEM, zitting van 23-11-1824. Op 27 maart voordien was hij als gemeenteraadslid en als stads- en armengeneesheer (jaarwedde: 200 gulden) benoemd (IBIDEM, zitting van 27-3-1824: 10 stemmen voor de Ronsenaar Deroissart, 4 stemmen voor H.H. Debussy, afkomstig uit Edingen).

gezien het enige ander lid van het medisch korps, apotheker Franciscus-Augustinus Hantson, pas enkele maanden voordien (19 juni) zijn diploma behaald had.

Vijf maanden later, op 23 april 1825, week Hippolytus-Henricus Debussy uit naar Everbeek¹⁴⁸, zodat volgens de provinciale lijst, opgemaakt begin februari 1826¹⁴⁹, de Plaatselijke Commissie van Ronse nog slechts 4 leden telde (F.-R. Dumont, P.-J. Deroissart, H.L. Dubois en G. Dumont). Dit aantal was volgens de Minister onvoldoende: de Plaatselijke Commissie van Ronse werd bijgevolg kort vóór of op 2 dec. 1826 door de minister opgeheven, en het toezicht op de apothekerswinkels aldaar werd terug aan de Provinciale Commissie opgedragen¹⁵⁰.

Inderdaad, na 1826 komt de Plaatselijke Commissie van Ronse niet meer voor in de officiële lijsten gepubliceerd in het Provinciaal Bestuursmemoriaal. De feitelijke toestand was echter verschillend! De ministeriële beslissing werkte blijkbaar als een stimulans en op 27 sept. 1827 bracht de Plaatselijke Commissie toch het wettelijk voorgeschreven bezoek aan de apothekerswinkels. Voor het eerst sinds 1824 zond ze het verslag ervan naar de Provinciale Commissie, die dit signaleerde in haar jaarverslag. Nochtans was, ook volgens de Provinciale Commissie, het bestaan van de Ronsese Commissie onwettelijk, niet alleen om reden van de ministeriële opheffing, maar ook omdat het aantal te Ronse wonende dokters in genees- of heelkunde slechts 2 bedroeg (Dumont en Deroissart) i.p.v. het wettelijk minimum van 4! De Provinciale Commissie besloot hierover de minister te raadplegen¹⁵¹. Deze laatste antwoordde waarschijnlijk slechts 1 jaar later; in zijn commentaar dd. 13 sept. 1828 op het jaarverslag ovet 1827 van de Provinciale Commissie, zag hij in de hernieuwde activiteit te Ronse een bewijs van bereidvaardigheid en schortte de opheffing op¹⁵², waardoor hij ongetwijfeld de wet overtrad!

De situatie bleef verder verward, temeer daar de Ronsese ijver in 1828 alweer geslonken was en er geen spoor van verslag te vinden is. De Provinciale Commissie meende haar verantwoordelijkheid te moeten opnemen en bezocht het volgende jaar weer zelf de apothekerswinkels te Ronse, nl. op 17 dec. 1829, d.w.z. een tiental dagen voordat haar het verslag toekwam van het gelijkaardig bezoek door de Plaatselijke Commissie op 5 dec. verricht¹⁵³! Uit het revolutiejaar 1830 is verder geen activiteit van de Plaatselijke Commissie meer bekend.

(148) IBIDEM, nr. 1067: bevolkingsregister 1824, 2e wijk, nr. 1214. Hij verbleef te Ronse sedert 1819 (R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15: brief dd. 8-5-1821).

(149) *Bestuursmemoriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XIX, 1826, p. 209.

(150) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nnr. 20: brief van de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 2-12-1826; IBIDEM, nr. 50: zitting van 9-12-1826. Reeds op 28 januari 1826 had de minister het bezoek van de apothekerswinkels te Ronse weer aan de Provinciale Commissie toevertrouwd, maar in 1826 kwam daar niets van terecht (IBIDEM, nr. 21: oordeel van de minister over het jaarverslag 1826 van de Provinciale Commissie, 17-8-1827).

(151) IBIDEM, nr. 50, zitting van 13-10-1827. Zie ook p. 19 noot 92.

(152) IBIDEM, nr. 22.

(153) IBIDEM, nr. 50: zitting van 28-12-1829; A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Algemene Zaken*, nr. 840.

Wat het inzenden van jaarverslagen betreft, behoort Ronse tot de middelmaat: het gebeurde in 1822¹⁵⁴, 1823¹⁵⁵, 1827¹⁵⁶ en 1829¹⁵⁷. Van 1827 (waarvan de tekst ons bekend is) en 1829 weten wij dat het verslag alleen over de visitatie der apothekerswinkels handelde. Onvermijdelijk voor kleine steden — maar weinig bevorderlijk voor de objectiviteit van de visitatie — was dat, zoals in 1827, een van de gecontroleerden, nl. Gislenus Dumont, tegelijk controleur was¹⁵⁸; het wekt dan ook geen verwondering dat men in 1827 alle apothekersvoorraden volledig en van goede kwaliteit bevond!

Dergelijke visitatie had ook in 1822 plaats. G. Dumont — alsnog geen lid van de Plaatselijke Commissie — was toen ook al in orde bevonden, maar klaagde tegelijk en later bij dezelfde Commissie een van de visiterende leden, nl. H.-H. De Bussy, dokter in de geneesk., aan, wegens het dagelijks verstrekken van geneesmiddelen aan zijn zieken¹⁵⁹. De Bussy antwoordde hierop dat hij dit alleen deed voor niet-Ronsese zieken, wat volgens hem wettelijk toegelaten was. Deze interpretatie van de wet was o.i. verkeerd¹⁶⁰, maar G. Dumonts klacht bij de Plaatselijke Commissie (waarvan zijn broer voorzitter was!) bleef onbeantwoord en werd evenmin doorgespeeld naar de Provinciale Commissie, zoals hij vroeg¹⁶¹. Eén jaar later, nl. op 2 dec. 1823, had G. Dumont weer een klacht over de onwettige uitoefening van de farmacie — ditmaal door drogist Paulus-Virginus Roy, afkomstig uit het departement Pas-de-Calais —, maar wegens zijn vorige negatieve ervaring met de Plaatselijke Commissie (en zijn broer!) richtte hij zich nu rechtstreeks tot de Provinciale Commissie¹⁶¹. Het toeval (?) wilde dat deze Plaatselijke Commissie juist één dag tevoren ook een brief schreef naar dezelfde Provinciale Commissie over hetzelfde geval¹⁶²! Zij stond nl. op het punt om tot de visitatie van de apothekers- en drogistenwinkels over te gaan, maar wilde toch vooraf weten welke wettelijke titels Roy bezat en wat hij precies mocht verkopen ingeval hij slechts drogist was. Er werd uitdrukkelijk bijgevoegd dat ingeval men een overtreding vaststelde, Roy zou verwittigd worden, en, zo hij in herhaling verviel, er proces-verbaal zou opgemaakt worden. Reeds de

(154) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15: 18-1-1823: ontvangst van het verslag.

(155) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 18: brief van de minister van Binnenl. Zaken, dd. 27-12-1824.

(156) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Algem. Zaken*, nr. 824 (G. 1981).

(157) IBIDEM, nr. 840; R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 50: zitting van 28-12-1829.

(158) De andere controleurs waren secretaris H. Dubois en gemeenteraadslid P. J. Deroissart.

(159) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief van G. Dumont, dd. 8-12-1822.

(160) Wet van 12-3-1818, art. XI en XII.

(161) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 17.

(162) IBIDEM, nr. 17: brief dd. 1-12-1823. De identiteit van de daarin genoemde Roy Soudan met P.-V. Roy blijkt uit het bevolkingsregister van 1824, waar hij ingeschreven is als winkelier, afkomstig uit Zuidkerke, ingeweken in 1817 (R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1067: 3e wijk, huis nr. 107).

volgende dag antwoordde de Provinciale Commissie dat Roy alleen als drogist wettelijk erkend was¹⁶³. Enkele weken later, op 12 jan. 1824, zou de ijverige G. Dumont zelf lid worden van de Plaatselijke Commissie. Wellicht onder zijn impuls, maar zeker op *uitdrukkelijke vraag* van de Provinciale Commissie, werd dan begin februari voor P.-V. Roy een valstrik gespannen: twee inwoners van het naburige Anserœul presenteerden hem een geneeskundig voorschrift van secretaris H.-L. Dubois, dat hij prompt uitvoerde en bestelde. Van hun getuigenis werd door de Plaatselijke Commissie proces-verbaal opgemaakt, dat doorgestuurd werd naar de Provinciale Commissie, om overgemaakt te worden aan de Procureur des Konings voor vervolging¹⁶⁴. Het gevolg hiervan was, dat Roy, die ten onrechte openlijk beweerde apotheker te zijn en zijn winkel in die zin inrichtte¹⁶⁵, zich spoedig in orde stelde en op 19 juni 1824 vóór de Provinciale Commissie het vereiste apothekersexamen met succes aflegde.

Men notere hierbij dat, naar aanleiding van deze zaak, de Plaatselijke Commissie in het begin van 1824 het voornemen uitdrukte meermaals per jaar de apothekers- en drogistenwinkels te bezoeken¹⁶⁵. Het lijkt bij een vrome wens gebleven te zijn, want wij hebben alleen aanwijzingen over *jaarlijkse visitaties* voor 5 van de 8 jaren tussen 1822 en 1829.

Voor al in de beginperiode vindt men nog andere sporen van de aktiviteit van de Ronsese Commissie ter vrijwaring van de beroepsbelangen. Reeds op 22 april 1822 vroeg zij aan de Provinciale Commissie welke wettelijke bevoegdheid Ange Fruit uit Kwaremont bezat om de geneeskunde in zijn dorp en te Ronse uit te oefenen en hoe zij in dergelijke gevallen moest optreden¹⁶⁶. Op 4 sept. 1823 klaagde zij de Henegouwse tandarts Louis Joseph Pourpaix (geboren te Soignies) aan, die op de Ronsese marktdagen met kruiden, zalven en Keuls water leurde zonder enige toelating. Bij monde van haar voorzitter en secretaris drong de Ronsese Plaatselijke Commissie erop aan dat aan zulke *charlatans* geen enkele vergunning zou gegeven worden, zoniet zou men binnenkort alle chirurgen en apothekers kunnen ontberen¹⁶⁷! Bijkomend werd ook geargumenteed met het algemeen welzijn. Men bemerkt dus dat deze ijver vooral gericht is tegen vreemdelingen en inwijkelingen! Dokter De Bussy, sinds vijf jaar te Ronse wonend, werd ontzien, zoals hoger aangehaald. Dit was ook het geval met de Ronsenaar Karel Van Coppenolle, die onwettig de geneeskunde uitoefende. Een anonieme brief dd. 26 maart 1828, blijkbaar opgesteld door een tweetalige die Nederlands schreef maar in het Frans dacht¹⁶⁸, bracht dit ter kennis van de Provinciale Commissie. De schrijver beweerde zelfs dat de voorzitter en de leden van de Ronsese Commissie

(163) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 15.

(164) IBIDEM, nr. 18: authentiek afschrift van het proces-verbaal, gedateerd 1824 (nadere bepaling blijkbaar bij vergissing weggelaten); de begeleidende brief is van 11-2-1824.

(165) IBIDEM, nr. 18: brief van de Plaatselijke Commissie, dd. 11-2-1824.

(166) IBIDEM, nr. 16.

(167) IBIDEM, nr. 17: brief dd. 4-9-1823 aan de Provinciale Commissie.

(168) IBIDEM, nr. 22. Voorbeeld van Franstalige invloed: „sedert langtijd” = depuis longtemps, „plats” i.p.v. plaats.

onbevoegden (Van Coppenolle?) ter consultatie vroegen! De aanklager was ook goed op de hoogte van de administratieve toestand van de Commissie: hij wist dat ze sedert lange tijd onvoltallig was en gemakkelijk kon afgeschafte worden! De reactie van de Provinciale Commissie hierop was bijzonder zwak (wegens gebrek aan concreet feitenmateriaal of om de moeizaam in leven gehouden Commissie te ontzien?): bij de eerste gelegenheid zou de aandacht van de Gouverneur op dit en andere misbruiken getrokken worden!¹⁶⁹

Het voorgaande mag niet doen veronderstellen dat de Plaatselijke Commissie helemaal geen aandacht had voor de openbare gezondheid.

Enkele dagen vóór haar oprichting (einde maart 1822) heerste er een pokkenepidemie te Ronse. Het stadsbestuur meldde dit aan de Gouverneur¹⁷⁰, maar verzuimde de regelmatige verslaggeving daarover, door laatstgenoemde gevraagd¹⁷¹. Toch werden — op bevel van de gouverneur¹⁷² — de huizen ontsmet bij middel van berokingen met bruinsteen en zeezout¹⁷³, wat — volgens de Plaatselijke Commissie — vooral bij behoeftigen het gewenste resultaat opleverde. Op 22 april berichtte de Plaatselijke Commissie de Provinciale Commissie over de stuiting van de epidemie en over haar hernieuwde oproep aan de goeude klasse (*gens bien pensants*, in tegenstelling met *indigence*) tot vaccinatie van hun kinderen, vermits niet alleen de armen (*l'indigence*) gevaar liepen¹⁷⁴! Niet-tegenstaande de Plaatselijke Commissie beweerde al het mogelijke te hebben gedaan — maar tegengewerkt werd door de slechte wil van de weinig ontwikkelde klasse — doken begin augustus te Ronse weer 2 pokgevallen (20 en 21 jaar oud) op. De Plaatselijke Commissie verwittigde de Gouverneur en de Provinciale Commissie en drukte de hoop uit opnieuw de ziekte in te dijken met ontsmettende berokingen van de huizen van de behoeftigen¹⁷⁵. Als gevolg van deze brieven drong de Gouverneur zeer sterk aan bij het stadsbestuur om de strengste maatregelen te nemen ten einde verdere spreiding te voorkomen en raadde aan vooral overleg te plegen met de Plaatselijke Commissie, voor wier ijver hij niets dan lof over had¹⁷⁶.

Een maand later verwittigde dezelfde Commissie haar Provinciaal homo-

(169) IBIDEM, nr. 50: vergadering van 3-4-1828.

(170) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1431: brief van de Gouverneur dd. 26-3-1822.

(171) IBIDEM, nr. 1431: brief van de Gouverneur dd. 10-4-1822.

(172) Nog in dezelfde maand maart kwam Wauters, voorzitter van de Provinciale Commissie, daarvoor naar Ronse; zijn kosten (5 gulden) werden slechts één jaar later vergoed (R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1432: brief van de Gedeputeerde Staten naar het stadsbestuur, dd. 18-2-1823).

(173) Deze ontsmettingsmethode werd door art. 18 van het K.B. van 18-4-1818 verplicht toegepast in alle huizen waar de variola voorkwam.

(174) R.A. GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16. Ronse en het aangrenzende Russeignies waren in 1822 de enige Oostvlaamse gemeenten waar de pokken een epidemisch karakter vertoonden; Ronse was er het ergst aan toe (*Bestuursmemooriaal van Oost-Vlaanderen*, dl. XII, p. 75).

(175) IBIDEM, nr. 16: brief dd. 7-8-1822 aan de Prov. Geneesk. Comm.

(176) R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1431: brief van 10-8-1822.

niem van het opduiken van roodvonk in een hoeve te Ronse, waaraan reeds 3 kinderen overleden waren ¹⁷⁷.

Tot einde 1829 meldde de Plaatselijke Commissie niets meer over de volksgezondheid, maar het moet gezegd dat ons uit de andere geconsulteerde bronnen evenmin iets bekend is over spectaculaire ziekten te Ronse. Op voormeld tijdstip brak er hier (en in de omgeving) een omvangrijke epidemie van mazelen uit bij kinderen. De Plaatselijke Commissie — misschien mede gealarmeerd door de ophefmakende gelijke epidemies o.a. te Gent in 1827 en 1828, te Kalken in het voorjaar van 1829 — stelde een grondig onderzoek in naar de aard en de oorsprong ervan en bevond de ziekte niet besmettelijk (!), maar wel het meest frekwent en kwaadaardig bij behoeftige ouders en ouders die de voorgeschreven hulp- en geneesmiddelen niet aanwendden. Terwijl de secretaris van de Commissie op 5 dec. voor de Provinciale Commissie zijn verslag schreef over de visitatie van de apothekerswinkels ¹⁷⁸ wijdde hij een tweede briefje aan bovenvermelde epidemie, met de bedenking dat het aantal gevallen de laatste dagen merkkelijk verminderd was ¹⁷⁹. Het blijkt inderdaad dat de epidemie op korte tijd gestuit werd ¹⁸⁰.

Zoals hoger gezegd ¹⁸¹ speelden de Plaatselijke Commissies in verband met de vaccinatie tegen de pokken slechts de rol van „brievbus” voor de trimestriële vaccinatieverslagen van de plaatselijke geneesheren. Voor Ronse vonden wij sporen daarvan in 1822 ¹⁸² en 1823 ¹⁸³; uit laatstgenoemde documenten blijkt dat de Plaatselijke Commissie toch ook moest instaan voor de juistheid en goede vorm van deze statistieken, wat o.i. strookt met de geest van de wetgeving over de Plaatselijke Commissies.

Tenslotte dient vermeld dat, op het einde van 1828 en tijdens het eerste semester van 1829, op de Plaatselijke Commissies van Ronse beroep gedaan werd door de overheid en de Provinciale Commissie voor het chemisch onderzoek van brood in verband met eventuele vervalsingen ¹⁸⁴.

De Ronsese Commissie was dus de enige in Oost-Vlaanderen die uit het initiatief van de plaatselijke medici ontstond. Vooral in de beginperiode waren sommige leden (H.-L. Dubois, G.-C. Dumont) actief op diverse gebieden en de ministeriële opheffing in 1826 werd precies door hun heropflakkerende werkzaamheid ongedaan gemaakt. Deze werking was zeer onregelmatig, maar boekte toch enkele concrete resultaten, vooral i.v.m. de onwettige uitoefening van de geneeskundige beroepen. Ronse had ook de enige Plaatselijke Commissie waarvan een schepen, later burgemeester, het voorzitterschap waarnam. P.-J. Deroissart, gemeenteraads-

(177) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief dd. 9-9-1822.

(178) Zie p. 29, noot 157.

(179) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 23.

(180) A.R.A.DEN HAAG, *Ministerie van Binnenlandse Zaken, Algemene Zaken*, nr. 840: verslag van de Provinciale Commissie over 1829.

(181) Zie p. 9.

(182) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief van 22-4-1822.

(183) IBIDEM, nr. 17: brief van 15-11-1823; R.A. RONSE, *M.G.A. Ronse*, nr. 1205: staat van 21-10-1823; nr. 1206: staat van 24-7-1823.

(184) A.R.A.DEN HAAG, *Ministerie van Binnenl. Zaken, Algemene Zaken*, nr. 840.

lid sinds 1823, maakte er eveneens deel van uit, maar blijkbaar tegen zijn zin! Deze nauwe verbondenheid met het gemeentebestuur (H.-L. Dubois was bovendien stadsheermeester) bracht de Commissie nochtans niet het voordeel dat men normaal zou verwachten. Wel werd een stadsbediende ter beschikking gesteld voor het schrijfwerk, maar de door de Commissie (of de bediende?) aangerekende werkingskosten werden slechts voor een klein deel vergoed. Van voorzitter en schepen-burgemeester F.-R. Dumont ging er blijkbaar niets uit (woonde hij wel de vergaderingen bij?). Wellicht had hij af te rekenen met politieke oppositie, maar zijn persoonlijke invloed was zelfs ronduit negatief: de klachten door zijn broer geuit i.v.m. de onwettige uitoefening van de farmacie door een dokter in geneeskunde, stopte hij in de doofpot, terwijl hij en andere leden ervan beschuldigd werden onbevoegden ter consultatie te vragen! Men krijgt de indruk dat de Ronsese dokters in geneeskunde elkaar beschermden en dat vooral de niet-universitairen de stuwende kracht uitmaakten. Ook hier blijkt dus dat de persoonlijke inzet de determinerende factor was voor de goede werking van de instelling.

§ 8. St.-Niklaas

In haar zitting van 2 januari 1819 had de Provinciale Commissie de volgende personen voorgesteld om deel uit te maken van de Plaatselijke Commissie te St.-Niklaas: Hulin (Petrus-Godefridus?), De Rijcke, Dufossé (Carolus-Henricus?), dokters in geneeskunde, Verdickt (Norbertus?), heelen vroedmeester, Verhaegen (Judocus-Emmanuel?), apotheker, allen wonend te St.-Niklaas, en Kluyskens (Carolus, gezondheidsofficier?) te St.-Gillis-Waas. Deze plannen gingen niet door¹⁸⁵.

Wanneer twee jaar later de Gedeputeerde Staten met hun brief van 20 sept. 1821 de definitieve aanloop namen tot de vestiging van de Plaatselijke Commissies, stuitten zij ook hier op een weigering, onder voorwendsel dat St.-Niklaas tot het platteland behoorde. Gezien de talrijke bevolking¹⁸⁶ en de dichtheid van de medische bezetting¹⁸⁷ was dit duidelijk een onaannemelijke uitvlucht¹⁸⁸, ook in de ogen van de Gedeputeerde Staten. Deze laatste wezen ten overvloede nog op het feit dat St.-Niklaas tijdens het Ancien Regime een *Collegium Medicum* bezat, met recht van examen en toelating tot de medische praktijk voor de stad en omgeving¹⁸⁹. Gezien de Staten argumenteerden met het verplicht karakter van art. 34 van het Koninklijk Besluit van 31 mei 1818, was er geen ontkomen meer mogelijk en op 10 december 1821 besloot de gemeenteraad tot de oprich-

(185) Zie p. 12.

(186) 14.042 inwoners in 1821, d.i. de derde stad van Oost-Vlaanderen, na Gent (67.280) en Lokeren (14.643).

(187) Volgens de lijst opgemaakt op 2 maart 1822 telde de stad 4 dokters in geneeskunde, 2 plattelandsheermeesters, 3 apothekers en 1 vroedvrouw. Laat men de 4 laatstgenoemden weg, dan bekomt men een bezetting van 1 medicus voor 2440 inwoners; met de vroedvrouw is deze verhouding 1 voor 2006.

(188) Voor de eventuele motieven hiervoor, zie p. 16-17.

(189) S.A. ST.-NIKLAAS, *Modern Stadsarchief*, nr. 4445, brief dd. 26-11-1821.

ting van een Plaatselijke Commissie voor Geneeskundig Toezicht, ten laste van de stad¹⁹⁰. Als voorzitter werd Petrus-Godefridus Hulin¹⁹¹ voorgesteld, als leden Carolus-Henricus Dufossé¹⁹¹, dokter in geneeskunde, Norbertus Verdickt, heelmeeester, en Judocus-Emmanuel Verhaegen, apotheker¹⁹², die allen reeds in 1819 voorgedragen waren. Na de goedkeuring door het ministerieel besluit van 13 feb. 1822 werd deze Commissie op 1 maart daaropvolgend geïnstalleerd¹⁹³. Bij de bekendmaking hiervan aan de Provinciale Commissie verzocht het stadsbestuur om enige instructies i.v.m. de werking van de Plaatselijke Commissie¹⁹⁴. De Provinciale Commissie zond haar felicitaties, wees op het nut van de nieuwe instelling i.v.m. de uitroeiing van de misbruiken in de uitoefening van de geneeskunde, maar maakte geen gewag van de vraag om onderrichtingen¹⁹⁵.

De personeelssamenstelling van de Plaatselijke Commissie van St.-Niklaas was zeer stabiel; tot en met 1838 was er slechts één wijziging, veroorzaakt door het overlijden van heelmeeester Norbertus Verdickt in 1826. Op 18 januari van hetzelfde jaar benoemde de gemeenteraad in zijn plaats Johan Cornelis Seghers, heel- en vroedmeester¹⁹⁶.

In de 8 jaren tussen 1822 en 1829 zond de Plaatselijke Commissie 5 jaarverslagen, waarvan 2 (1828 en 1829) uitsluitend en 2 (1825 en 1826) hoofdzakelijk aan de visitatie der apothekerswinkels gewijd waren. Twee teksten van visitaties vonden wij terug. Voor 1825 lijkt het ons in vergelijking met de verslagen van de andere Plaatselijke Commissies een normaal rapport, waarin de 3 apothekers met name genoemd worden en er zelfs — na algemene goedkeuring — een onderscheid gemaakt wordt wat de omvang van de voorraad betreft¹⁹⁷. Het verslag is alleen door Hulin ondertekend. Het verslag van 1826 bevat één volzin waarin, zonder namen te noemen, de voldoende staat van de apotheken gemeld wordt¹⁹⁸. Ook dit verdient de naam van „schijn van rapport”, door de Provinciale Commissie gegeven aan het verslag van Dendermonde voor 1825!

Wat de eigen aktiviteit tegen misbruiken bij de uitoefening van de geneeskunde betreft, vonden wij in het archief van de Provinciale Com-

(190) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, bundel G 881.

(191) Ondertekent steeds G. Hulin; wij zullen hem ook op die wijze benoemen. In de gedwongen lening van het jaar IV (1796) komt Hulin — als rijkste van de medische sector — vóór met een vermoedelijk kapitaal in vaste goederen van 10.000 fr.; Dufossé met, 300 fr. (WILLEMSSEN, *Documents pour servir à l'histoire de St.-Nicolas sous la domination française*, in *Annalen van den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas*, dl. XVIII, 4e afl., 1900, p. 477).

(192) S.A. ST.-NIKLAAS, *Modern Stadsarchief St.-Niklaas*, nr. 17.

(193) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: proces-verbaal van de zitting van de gemeenteraad van 1-3-1822.

(194) IBIDEM, nr. 16: brief van 2-3-1822.

(195) IBIDEM, nr. 16: brief van 15-3-1822.

(196) IBIDEM, nr. 20: brief van G. Hulin aan de Prov. Commissie dd. 23-3-1826.

(197) A.R.A. DEN HAAG, *Minist. Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 810: verslag van 2-6-1825.

(198) IBIDEM, nr. 815: verslag van 10-10-1826, door alle leden ondertekend.

missie slechts één spoor: 10 maanden na zijn benoeming als lid der Plaatselijke Commissie diende J.C. Segers een klacht in tegen de onlangs (1824) afgestudeerde Joannes-Baptista Guinard, dokter in geneeskunde¹⁹⁸. Op vraag van de Provinciale Commissie ondervroeg voorzitter G. Hulin in 1822 een vroedvrouw die door haar verkeerde behandeling de dood van de moeder veroorzaakt had¹⁹⁹. Op G. Hulin werd in 1823-1824 ook beroep gedaan door vroedvrouw Penneman-Helfin i.v.m. een betwisting over haar ereloon. Terecht meende hij dat hij daarvoor niet bevoegd was en maakte hij de zaak over aan de Provinciale Commissie. Deze kaatste de bal terug en vroeg Hulin te bemiddelen tussen de partijen, wat niets opleverde; in juni 1824 diende Penneman-Helfin nogmaals bij de Provinciale Commissie aan te dringen om een beslissing te treffen²⁰⁰.

Bleef de werking van de Plaatselijke Commissie zoals tot hiertoe geschetst, zeer middelmatig, dan was zij toch de enige die in enkele jaarverslagen inging op de wens van de minister om ook over de volksgezondheid te rapporteren. Wellicht is dit te danken aan de persoonlijkheid van voorzitter G. Hulin, wiens bezorgdheid in die sector ook blijkt uit het feit dat hij één van de kampioenen van de vaccinatie in Oost-Vlaanderen was. Het meest uitvoerig verslag uit eigen beweging opgemaakt handelt over 1822; het beschrijft de toenmaals endemische en epidemische ziekten en hun gevolgen, echter zonder kwantitatieve gegevens²⁰¹. In het verslag van de visitatie der apotheken, opgesteld op 2 juni 1825, werd één zin gewijd aan de openbare gezondheid van het vorige jaar, om te melden dat er geen epidemies geheerst hadden in de stad of omgeving²⁰². Voor midden 1823 weten wij uit een brief van G. Hulin dat de variola-epidemie die de districten Aalst en Oudenaarde teisterde, het district St.-Niklaas ongemoeid liet²⁰³. Vanaf 1826 heersten in de streek en de stad van St.-Niklaas allerlei epidemieën: roodvonk en malaria (de zgn. *intermittente koorts*). Dit kwam de Provinciale Commissie ter ore, blijkbaar toen de ziekten reeds uitgewoed waren. Op haar vraag zond G. Hulin daarover *post factum* een uitvoerig verslag, waarvoor ook de plaatselijke geneesheren geraadpleegd werden²⁰⁴. Uit de jaarverslagen van de Bestendige Deputatie is ten jare 1829 een kleine epidemie bekend, te St.-Niklaas in een ongezond lokaaltje waar verscheidene behoeftige gezinnen samenwoonden. Bij de succesvolle bestrijding ervan werd uiteraard ook de Plaatselijke Commissie betrokken, maar de loftuitingen gingen toch uitsluitend naar het Stadsbestuur²⁰⁵!

(199) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 16: brief dd. 25-11-1822, geschreven en ondertekend door G. Hulin.

(200) IBIDEM, nr. 17, brief van G. Hulin dd. 20-12-1823; nr. 18, idem dd. 15-5-1824, brief van Penneman-Helfin dd. 25-6-1824.

(201) A.R.A.DEN HAAG, *Ministerie van Binnenl. Zaken, Genees- en Veeartsenijkundige Staatsregeling*, nr. 731, bundel G 1119, brief dd. 2-6-1823.

(202) IBIDEM, *Ministerie van Binnenl. Zaken, Alg. Zaken*, nr. 810: bijvoegsel bij jaarverslag Prov. Comm. van Oost-Vlaanderen over 1825.

(203) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 17: brief dd. 7-6-1823.

(204) IBIDEM, nr. 20: brief geschreven en ondertekend door G. Hulin dd. 1-12-1826.

(205) *Bestuursmemoriaal Oost-Vlaanderen*, dl. XXVIII, 1830, p. 21.

Ook in het provinciaal onderzoek naar de broodvervalsingen in 1829, waaraan de Plaatselijke Commissie van St.-Niklaas meewerkte, lijkt alle initiatief uit te gaan van de Provinciale Commissie ²⁰⁶.

Hoewel i.v.m. de administratieve rol van de Plaatselijke Commissie betreffende de vaccinatie geen spoor gevonden werd, mag men veronderstellen dat hieraan wel aandacht besteed werd, gezien haar voorzitter G. Hulin, één van de werkzaamste vaccinateurs van Oost-Vlaanderen was en daarvoor meerdere eremedailles verdiende.

Uit het bovenstaande zal de lezer wel één naam onthouden hebben, nl. deze van voorzitter G. Hulin, die waarschijnlijk alle gekende brieven eigenhandig schreef. De Plaatselijke Commissie van St.-Niklaas was dus in grote mate een éénmanszaak en de waardering voor die man stijgt nog wanneer men bedenkt dat hij zeer vermogend was en dus waarschijnlijk geen nood had aan eventuele sociale bindingen en invloed, die o.i. het enige voordeel uitmaakten van die functie. Afgezien van de visitaties van de apotheken (en de verspreiding van de vaccinatie), waren zijn eigen initiatieven echter vooral gesitueerd in de beginjaren, terwijl er opvallend weinig geageerd werd tegen de misbruiken in de uitoefening van de geneeskunde.

§ 9. Besluit

Uit het voorgaande kan men vooreerst enkele aanvullende verduidelijkingen van het Koninklijk Besluit van 31 mei 1818 afleiden ²⁰⁷.

Herhaaldelijk bevestigde de minister dat het initiatief tot de oprichting van de Plaatselijke Commissies uitsluitend aan de gemeentebesturen toekwam, maar dit belette niet dat op een bepaald ogenblik, n.a.v. het Ronsese voorstel, de gemeenten die over een voldoende aantal medici beschikten, tot deze oprichting gedwongen werden door de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen ²⁰⁸. Ongetwijfeld zal de vasthoudende aandrang van de Provinciale Commissie bijgedragen hebben tot deze plotse linge en beslissende wending in de houding van de Gedeputeerde Staten, maar wij menen toch dat de invloed van voormelde Commissies als dusdanig onvoldoende was en dat hier onbekende en gewichtiger invloeden (hogere overheid?) de doorslag gegeven hebben.

De dwang, door de Gedeputeerde Staten van Oost-Vlaanderen uitgeoefend, was zelfs gebaseerd op diverse verkeerde wetsinterpretaties. Soms aanvaardde de minister deze verdraaiingen niet, maar in andere gevallen bekrachtigde hij die of overtrad zelf de wet, door onvoltallige, niet-werkzame Plaatselijke Commissies te laten bestaan. De uitvoerende macht

(206) R.A.GENT, *Prov. Geneesk. Comm.*, nr. 23, verslag dd. 11-5-1829, waarschijnlijk van de hand van G. Hulin, en ondertekend door hem en 3 andere leden.

(207) Zie ook p. 9-11.

(208) Ter vergelijking beschikten wij alleen over G.C.J. VAN DER VELDE, *Gezondheidszorg te Nijmegen in de periode 1816-1865. De werkzaamheid van de Plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toezicht*, in Numaga, dl. XIV, aflev. 1, p. 5-39. Op p. 7-8 blijkt dat voor de oprichting van deze Nijmeegse Commissie één aansporing van hogerhand (de Gouverneur) voldoende was, maar het dient gezegd dat de hygiënische toestanden in deze vestingstad buitengewoon slecht waren!

handelde blijkbaar nogal autocratisch t.o.v. de nieuwe wetten van het Koninkrijk ²⁰⁹.

De Plaatselijke Commissies waren een toegeving aan het Ancien Régime, met zijn traditie van plaatselijke autonomie. Voor het centraal bestuur had dit het voordeel dat de werkingskosten op de gemeentebesturen en de commissies zelf konden afgewenteld worden. Voor de gemeenten waren deze kosten miniem: beschikbaar stellen van een vergaderlokaal, leveren van papier, pennen en inkt, uiteraard niet eens een post op de begroting waard ²¹⁰. Alleen voor Ronse weten wij dat het stadsbestuur een bediende beschikbaar stelde voor het schrijfwerk, in het kader van zijn ambtelijke bezigheden; zijn aanspraak op speciale vergoeding werd afgewezen. Ronse was ook de enige gemeente waarvan bekend is dat ze op één bepaald ogenblik een deel van de werkingskosten van de Plaatselijke Commissie vergoedde. Dit betekende dat de leden van de Plaatselijke Commissies hun opdracht gratis moesten uitvoeren, en meestal ook nog eigenhandig de correspondentie voeren! Bovendien veroorzaakte de instelling van een Plaatselijke Commissie een beperking van de praktijk van sommige medici. In deze omstandigheden is het begrijpelijk dat alle Plaatselijke Commissies — behalve te Ronse — onder dwang van hogerhand opgericht werden, en dat men voor het lidmaatschap en zeker voor de bestuursfuncties beroep moest doen op medici die als leden of loontrekkers van het gemeentebestuur daartoe morele verplichtingen hadden. Soms was het aantal beoefenaars van de geneeskunde in een bepaalde stad zo gering dat ongeveer alle geneesheren, heelmeeesters en apothekers er — willens nillens — deel van uitmaakten. Meestal leidde deze dwang tot lusteloze of onregelmatige werkzaamheid, temeer daar de gewone overheid zelf in eerste en laatste instantie verantwoordelijk was voor *alle* taken van de Plaatselijke Commissies, behalve de visitaties van de apotheken en de plattelandschirurgijnen. Zo blijkt bijv. dat in geval van epidemie, het gemeentebestuur vaak maatregelen nam zonder (eerst) de Plaatselijke Commissie te kennen. In wat toen voor „normale” omstandigheden doorging, zagen de gemeentebesturen nog minder de volle omvang van hun verantwoordelijkheid t.o.v. de volksgezondheid in. Typische voorbeelden zijn Aalst, waar de ijverige Droesbeque, ten einde raad, de aanvulling van de onvoltallige Plaatselijke Commissie rechtstreeks bij de Provinciale Commissie aanhangig maakte, en ja, ook Ronse, waar de schepen-burgemeester ook voorzitter van de Plaatselijke Commissie was, maar zelf een negatieve rol speelde door sommige klachten in de doofpot te stoppen. Van sancties van een gemeentebestuur t.o.v. de onvoldoende taakvervulling van een Plaatselijke Commissie of een lid ervan (bijv. door schorsing of vervanging), is geen spoor te bekennen.

Men notere hier dat alleen de stad Gent aan de dwang van de Ge-deputeerde Staten ontsnapte, op een wijze die trouwens in de wet voorzien was: de Provinciale Commissie kreeg ook de rol van Plaatselijke Commissie voor Gent toebedeeld. Dit speciaal geval werd hier niet be-

(209) Zie ook p. 11, 14-16, 19, 26, 28.

(210) Zie p. 18, noot 80.

studeerd. Gent was overigens de enige stad waar geneeskundig onderwijs in de volkstaal bestond, dat aan het toezicht van de Plaatselijke Commissie onderworpen was.

In het algemeen kan men stellen dat de werkzaamheid van de Plaatselijke Commissies relatief het grootst was in het eerste (paar) jaar — nieuwe bezems vagen goed! — maar nadien zeer onregelmatig en lacunair. De controle op de apotheken was de activiteit die veruit het regelmatigst aan bod kwam, mede door het overwegend belang dat de overheid eraan hechtte²¹¹. De kwaliteit van de verslagen daarover bleef bijna altijd ver van de door de minister gewenste precisie; enkele doen zelfs vermoeden dat het soms een loutere formaliteit was²¹². Het gering aantal medici in de provinciesteden bevorderde uiteraard de wederzijdse betrekkingen en... bescherming — het hemdje hing nader dan de rok!

Als men dan toch uit eigen beweging tot actie overging, gebeurde dit vaak tot vrijwaring van de beroepsbelangen, vooral t.o.v. niet-bevoegden, vreemdelingen, nieuwelingen en inwijkelingen. Opvallend is dat zulk initiatief meestal uitging van niet-universitaire medici, die blijkbaar het meest onder concurrentie te lijden hadden. Dat de academici de neiging hadden elkaar te beschermen, bevestigt weer eens laatstvermelde volkswijsheid!

De gekende jaarverslagen waarin aandacht besteed werd aan de volksgezondheid zijn zeldzaam; slechts éénmaal kwam men met een overzicht van de morbiditeit op de proppen. Dit was meteen de enige vermelding van endemische ziekten. De epidemische ziekten — dé blikvanger van de toenmalige medische zorg — kregen in de lopende werking wat meer aandacht, maar op de zes epidemies in deze context bekend, waren er twee waar de Plaatselijke Commissies niet eens hun meldingsplicht vervulden. Met betrekking tot de officiële vaccinatiecampaagne tegen de pokken hadden de Plaatselijke Commissies een louter administratieve taak, waarvan de vervulling vooral afhing van de individuele ijver van de vaccineurs.

Van de zeven aspecten in november 1823 door de minister aangeduid als onderwerp voor de jaarverslagen²¹³, kwamen de nrs. 2²¹⁴, 4 en 7 nooit ter sprake, nrs. 3 en 6 slechts sporadisch! Het aantal jaarverslagen was zeer onregelmatig, met een gemiddelde van 2,25 :

1822 : 4	1827 : 2
1823 : 2	1828 : 2
1824 : 1	1829 : 3
1825 : 2	1830 : 2
1826 : 2	

Zoals hoger gezegd wilde het Koninklijk Besluit van 1818 het moderne doel, uniformisatie en centralisatie van het toezicht op de volksgezond-

(211) Zie p. 10, 18, 28.

(212) In de Nijmeegse commissie was de activiteit t.o.v. onbevoegden en apothekers nog beduidend geringer (G.C.J. VAN DER VELDE, *o.c.*, p. 14-17).

(213) Zie p. 9-10.

(214) Ook te Nijmegen was er weinig belangstelling voor de gezondheid van de armen (G.C.J. VAN DER VELDE, *o.c.*, p. 36).

heid en de geneeskunde bij het staatsbestuur, bereiken met inadekwate middelen als collegiaal bestuur en plaatselijke autonomie, die de traditie van het Ancien Régime voortzetten. Het collegiaal bestuur liet toe de verantwoordelijkheid voor eventuele slechte werking op elkaar af te schuiven, en remde de besluitvaardigheid en de snelheid van handelen. De plaatselijke autonomie gaf de hogere overheid alleen de morele druk als middel, tenzij ze de wet overtrad. De enige sanctie waarover de minister beschikte was de opschorting van de Plaatselijke Commissie, maar hij aarzelde om deze louter negatieve maatregel te treffen, daar hij hiermee alleen maar de taak verlegde op de schouders van de Provinciale Commissie, die reeds overbelast was. Toch werkte deze schorsing soms als een zweeps slag; de heropflakking was echter slechts tijdelijk. Bovendien moet hier gewezen worden op het gebrek aan inzet op het hoogste vlak. Tot 1823 waren er in het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Waterstaat twee commissarissen voor geneeskundige zaken (één voor Noord- en één voor Zuid-Nederland); daarna moest Prof. Harbaur alleen heel deze sector besturen, met Dr. F.J. van Maanen als adjunct. Vanaf 1825 stond Dr. van Maanen er alleen voor tot 1829, wanneer hij een commissie toegevoegd kreeg. Nu was Dr. van Maanen wel een goede ambtenaar, maar door zijn vele liefhebberijen en de grote rol die hij in de society wilde spelen, vond hij geen tijd om zich met hart en ziel aan een bepaalde taak te wijden²¹⁵. Geen stimulerend figuur dus. Dit verklaart waarschijnlijk de tegenstrijdige beslissingen en vaak laattijdige reacties (soms één jaar of meer). Ook de vergadering van de voorzitters van de Provinciale Commissies, die in de wet voorzien was (eventueel jaarlijks) en waarvan de noodzaak voor de goede en gecoördineerde werking van de nieuwe instellingen door velen benadrukt werd, werd aldus op de lange baan geschoven; de eerste samenkomst had slechts plaats op het einde van 1828, op een onvruchtbaar ogenblik waarin de aandacht meer en meer opgeslorpt werd door de groeiende politieke onrust.

De Provinciale Commissie, waaraan de Plaatselijke Commissies verantwoording verschuldigd waren, kon evenmin een ander middel aanwenden dan morele druk, eventueel via het Provinciebestuur. Vooral i.v.m. de oprichting van de Plaatselijke Commissies oogstte zij aldus succes. Wanneer de Plaatselijke Commissies echter grondig tekortschoten, stond de Provinciale Commissie voor de muur van de plaatselijke autonomie. Alleen wanneer de minister een Plaatselijke Commissie opschortte, — een zeer zeldzame gebeurtenis! — kon de Provinciale Commissie het toezicht op de volksgezondheid en de geneeskunde overnemen. In geval van uitgesproken inactiviteit (zoals te Aalst), betekenden de Plaatselijke Commissies aldus een haast onoverwinnelijke hinderpaal voor het geneeskundig toezicht! Het baart dan ook geen verwondering dat in 1828 voorgesteld werd de leden van de Plaatselijke Commissies door de Provinciale Commissie te laten benoemen en... ontslaan²¹⁶.

(215) D. CANNegiETER, o.c., p. 45.

(216) Het hoger aangehaalde Nijmeegse voorbeeld toont aan dat het ook anders kon, en zeer veel afhangt van de interpretatie door de provinciale en plaatselijke

Naast de zwakheid en onverschilligheid van de uitvoerende en rechterlijke macht, stond nog het feit dat deze macht óók dezelfde taken van de Plaatselijke Commissies (behalve de visitaties van de heilkundige werktuigen en van de verkopers van geneesmiddelen en kruiden) onder haar bevoegdheid had, en bovendien wettelijk haast nooit verplicht was de Commissies te raadplegen. Deze onvoldoende afbakening van bevoegdheden werkte de verwarring, de onverschilligheid en zoniet, de ontmoediging, in de hand en was — zoals hoger gezegd — een fundamenteel tekort van de regeling van 1818.

De bescheiden resultaten door de Plaatselijke Commissies geboekt, waren dus hoofdzakelijk te danken aan de goodwill van één of twee leden per commissie²¹⁷. Dikwijls werden deze voortrekkers gedreven door beroepsbelangen (bijv. te Ronse). Politieke gezindheid lijkt weinig invloed uit te oefenen: een overtuigd orangist als burgemeester F.-R. Dumont van Ronse richtte weinig of niets uit. Op de sociale ladder vindt men zowel verdienstelijke gefortuneerde universitaires (Hulin, Van Duyse) als niet-universitaire heelmeeesters en apothekers (Dubois, G.-C. Dumont). Dat dezelfde namen ook terugkomen i.v.m. andere aspecten van de overheidszorg voor de volksgezondheid (bijv. verspreiding van vaccinatie) zal wel geen toeval zijn en wijst erop dat deze medici persoonlijk gemotiveerd waren en zich verantwoordelijk voelden voor medewerking van hun beroep met het nieuw overheidsinitiatief. Het feitelijke resultaat beantwoordde stellig niet aan de doelstellingen van de wet, maar toch zou de liberale Belgische Staat van na 1830, met zijn eerbied voor de individuele en lokale autonomie, herhaalde pogingen aanwenden om de Plaatselijke Geneeskundige Commissies nieuw leven in te blazen, zelfs met uitbreiding van bevoegdheid en toelagen. Op het gebied van de instellingen was de vooruitgang van het toezicht op de geneeskunde en de volksgezondheid echter veel meer van centraliserende instanties op provinciaal en nationaal vlak te verwachten. Ondanks de beperkte positieve realisaties, hielpen de Oostvlaamse Plaatselijke Commissies van Geneeskundig Toezicht mede een mentaliteitsverandering inluiden, die uiteindelijk zou leiden naar de integratie van de wetenschappelijke gezondheidszorg in het cultuurpatroon van de bevolking en in zekere mate ook van een vrij beroep in het staatsbestel.

overheid. Aldaar werd immers in 1818 door de gemeenteraad een concept-reglement aanvaard, dat heel sterk herinnert aan de *Collegia Medica* van het Ancien Régime: de Plaatselijke Commissie eigende zich het recht toe van toelating tot de praktijk en van het viseren van de diploma's; tot 1826 inde zij jaarpenningen, inschrijfgelden, en vanaf 1829 ontving zij van het gemeentebestuur een jaarlijkse toelage van 150 gulden.

(217) Ook te Nijmegen; zie G.C.J. VAN DER VELDE, *o.c.*, p. 12.

KLAPPER OP PLAATS- EN PERSOONSNAMEN ²¹⁸

A

- AALST, prov. Oost-Vlaanderen, hpl. arrond. 14, 15, 15 n. 67, 18 n. 81, 19 n. 94, 20, 35. - Plaats. Commissie, 1, 8 n. 36, 9, 12, 16, 17-20, 22, 37, 39.
ALLARD (Christine), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
AMSTERDAM, hoofdstad van Nederland. - Collegium Medicum, 5 n. 22.
ANSEROEUL, prov. Henegouwen, arrond. Doornik, heden gemeente Mont-de-l'Enclus, 30.
ANTWERPEN, hpl. prov. Antwerpen. - Collegium Medicum, 5.
ARNOULD (weduwe), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128. - (Bona-Josepha), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 130.

B

- BASSEVELDE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Eeklo, heden gemeente Assenede, 12 n. 53.
BATAAFSE REPUBLIEK, zie NOORDELIJKE NEDERLANDEN.
BATTHEUS, heel- en vroedmeester te Geraardsbergen, 12 n. 53.
BELGIË, 1, 5, 7, 11, 40. - Zie ook ZUIDELIJKE NEDERLANDEN.
BIJL, apotheker te Aalst, 19.
BODDAERT, gezondheidsofficier te Deinze, 12 n. 53.
BONNET (Nathalie), vroedvrouw te Ronse, 14, 24, 24 n. 130, 25 n. 132.
BOSTEELS (Damianus), dr. geneesk. te Lebbecke, 21.
BRANS (P.H.), 4 n. 17.
BROECKAERT (J.A.), 6 n. 27.
BRUGGE, hpl. prov. West-Vlaanderen. - Plaats. Commissie, 14 n. 65.
BRUSSEL, hoofdstad van België, 3 n. 13. - Collegium Medicum, 5.
BRUYLANT (Johan Mattheus), apotheker en lid Plaats. Commissie te Dendermonde, 21, 22, 23 n. 122.
BRUYNINCX (L.), 21 n. 107.

C

- CANNEGIETER (D.), 6 n. 28, 11 n. 51, 15 n. 66, 39 n. 215.
CAVENAILLE (Nazarius), apotheker te Oudenaarde, 6 n. 29, 16 n. 72.
CHARLEROI, prov. Henegouwen, hpl. arrond., 26 n. 140.
CLAES, apotheker te Deinze, 12 n. 53.
CORNELIS (Guillaume Denis), dr. geneesk. te Oudenaarde, 16 n. 72.
COURY (C.), 5 n. 19, n. 21.
CRETEUR (Rosalia-Regina), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 130, 25 n. 132.

D

- DE BAERE, heel- en vroedmeester te Dentergem, 12 n. 53.
DE BAST, dr. geneesk. te Eeklo, 12 n. 53.
DEBODINAGE (weduwe), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
DE BRUYNE, dr. geneesk. te Bassevelde, 12 n. 53.
DE BUNDEL (Jacobus), apotheker en lid Plaats. Commissie te Aalst, 17, 18.
DE BUSSY (Hippolytus-Henricus), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te Ronse, 25 n. 132, 26, 27 n. 147, 28, 29, 30.
DE HOON, dr. geneesk. te Kaprijke, 12 n. 53.
DEINZE, prov. Oost-Vlaanderen, arr. Gent. - Plaats. Commissie (voorstel), 12, 12 n. 53.

(218) Niet opgenomen: namen van archieffondsen, - bewaarplaatsen en uit titels van artikelen, boeken en tijdschriften voorkomend in de voetnoten.

- DELGHUST (Oscar), 26 n. 140.
 DEMANET (Guillaume), heelmeeester te Gent, lid van de Jury Médical te Gent, 7 n. 31.
 DE MOOR (Petrus-Josephus), gezondheidsofficier te Aalst, 17; hee- en vroedmeester en lid Plaats. Commissie te Aalst, 17.
 DENDERMONDE, prov. Oost-Vlaanderen, hpl. arrond. - 14, 15, 15 n. 67, 18 n. 81, 21 n. 110, - Collegium Medicum, 6, 21 n. 107. - Plaats. Commissie, 1, 9, 12, 16, 21-23, 34.
 DEN HAAG, zie '-GRAVENHAGE.
 DENTERGEM, prov. West-Vlaanderen, arrond. Tielt, 12 n. 53.
 DE RIJCKE, dr. geneesk. te St.-Niklaas, 33.
 DEROUSSART (Petrus-Josephus), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie en gemeenteraad te Ronse, 24, 25, 25 n. 132, n. 133, 26, 26 n. 140, 27, 27 n. 147, 28, 29 n. 158, 32.
 DE RONGE (August-Hendrik), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te Dendermonde, 21, 22.
 DE SMET (Marc), 4 n. 18, 6 n. 28.
 DIERICKX, dr. geneesk. te Geraardsbergen, 12 n. 53.
 DROESBEQUE (Ursmarus), dr. geneesk., lid en voorzitter Plaats. Commissie te Aalst, 17, 18, 19, 20, 20 n. 100, 37.
 DUBOIS (Honorius-Ludovicus), hee- en vroedmeester, en secretaris Plaats. Commissie te Ronse, 14, 24, 25, 25 n. 132, 26, 28, 29 n. 158, 30, 32, 33, 40.
 DUFOSSÉ (Carolus-Henricus), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te St.-Niklaas, 33, 34, 34 n. 191.
 DUMONT (Franciscus-Robertus), dr. geneesk., voorzitter Plaats. Commissie, schepen en burgemeester te Ronse, 23, 25 n. 132, 26, 26 n. 140, n. 141, 27, 28, 33, 40. - (Ghislenus-Constantinus), apotheker en lid Plaats. Commissie te Ronse, 25, 25 n. 132, 26, 26 n. 140, n. 141, 27, 28-30, 32, 40. - (Thomas-Robertus), inwoner van Charleroi en Ronse, 26 n. 140.

E

- EDINGEN, ENGHIEEN, prov. Henegouwen, arrond. Soignies, 27 n. 147.
 EEKLO, prov. Oost-Vlaanderen, hpl. arrond., 15. - Plaats. Commissie (voorstel), 12, 12 n. 53.
 ELAUT (Leo), 7 n. 32.
 ENGHIEEN, zie EGINGEN
 EVERBEEK, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Oudenaarde, heden gemeente Brakel, 28.

F

- FRANKRIJK, 5, 5 n. 19, n. 21, 11.
 FRANSSENS, dr. geneesk. te Ninove, 12 n. 53.
 FREDERIK II VAN HOHENSTAUFEN, keizer, 4 n. 14, 8.
 FRUIT (Ange), genezer te Kwaremont, 30.

G

- GENT, hpl. prov. Oost-Vlaanderen, 3, 5 n. 20, 14, 15, 15 n. 66, n. 67, 18 n. 81, 32, 33 n. 186, 38. - Collegium Medicum, 4 n. 16, 6. - Gilde van Sst.-Cosmas-en-Damianus, 4 n. 16. - Jury Médical, 7. - Plaats. Commissie, 1, 10, 16, 16 n. 74 en 77, 22, 37. - Prov. Commissie, passim. - Rijksarchief 2.
 GERAARDSBERGEN, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Aalst. - Plaats. Commissie (voorstel), 12, 12 n. 53, 13.
 GOSSE (Petrus-Josephus), dr. geneesk. te Ronse, 25, 25 n. 132.
 GRONINGEN, Nederland, hpl. prov. Groningen. - Collegium Medicum, 5 n. 22.
 GUINARD (Johannes-Baptista), dr. geneesk. St.-Niklaas, 35.

H

- HAARLEM, Nederland, hpl. prov. Noordholland. - Collegium Medicum, 5 n. 22.
HANTSON, stadsbediende te Ronse, 27. - (Emmanuel-Josephus), apotheker en lid Plaats. Commissie te Ronse, 25 n. 132, 26, 27. - (Franciscus-Augustinus), apotheker te Ronse, 28.
HARBAUR, inspecteur-generaal van de Geneeskundige Dienst in het Koninkrijk der Nederlanden, 39.
HAUSTRAETE (dochter van Agnes), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128. - (Rosalia), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 130, 25 n. 132.
HENRIST (echtgenote), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
HOFFMANN (Joannes-Jacobus), gezondheidsofficier te Nukerke, 6 n. 29.
HOLLAND, voormalig departement van de Bataafse Republiek, 12 n. 54.
HOMBLE (A.G.), 3 n. 13.
HULEU (Agnes-Joanna), inwonerster van Geraardsbergen en Ronse, 26 n. 140. - (Ghislenus), kanunnik en secretaris van St.-Hermeskapittel te Ronse, 26 n. 140.
HULIN (Petrus-Godefridus), dr. geneesk. en voorzitter Plaats. Commissie te St.-Niklaas, 33, 34, 34 n. 191, n. 196, 35, 35 n. 199, n. 200, n. 203, 36, 36 n. 206, 40.

I

- IEPER, prov. West-Vlaanderen, hpl. arrond. 3.
IMPENS (Dominicus-Anselmus), apotheker en lid Plaats. Commissie te Aalst, 17, 18.

K

- KALKEN, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Dendermonde, heden gemeente Laarne, 32.
KAPRIJKE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Eeklo, 12 n. 53.
KAREL V, keizer, 4.
KESTELOOT (Jacobus Ludovicus) dr. geneesk. te Gent, lid Provinciale Commissie, 12 n. 54.
KEYAERTS, dr. geneesk. te Dendermonde, 21.
KLUYSKENS (Carolus), gezondheidsofficier te St.-Gillis-Waas, 33.
KRUISSHOUTEM, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Oudenaarde, 12 n. 53.
KWAREMONT, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Oudenaarde, heden gemeente Kluisbergen, 30.

L

- LAMBRECHT (Joannes-Baptista), apotheker te Oudenaarde, 6 n. 29.
LANDUYT, dr. geneesk. te Geraardsbergen, 12 n. 53.
LANGIE (echtgenote), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
LAUWERE (Joannes de), apotheker te Lokeren, 16 n. 71.
LEBBEKE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Dendermonde, 21.
LEEUWARDEN, Nederland, hpl. provincie Friesland. - Collegium Medicum, 5 n. 22.
LEIDEN, Nederland, prov. Zuidholland. - Universiteit, 12 n. 54.
LEUVEN, prov. Brabant, hpl. arrond. - Plaats. Commissie, 14 n. 65. - Universiteit, 26 n. 140.
LINDEBOOM (G.A.), 5 n. 22.
LISON (echtgenote), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
LOKEREN, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. St.-Niklaas, 16, 21, 33 n. 186. - Plaats. Commissie (voorstel), 12, 15, 16, 16 n. 71.
LOUVAU (Petrus-Joannes), heel- en vroedmeester te Lokeren, 16 n. 17, 21.
LUTENS (Frederik-Johan), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te Dendermonde, 21.

M

- MEURIS (Adelaïde), inwonerster van Russeignies en Ronse, 26 n. 141.
MORREN, apotheker te Geraardsbergen, 12 n. 53.
MUYSHONDT, heel- en vroedmeester te Zelzate, 12 n. 53.

N

NEDERLANDEN, zie NOORDELIJKE NEDERLANDEN, ZUIDELIJKE NEDERLANDEN.

NIJMEGEN, Nederland, prov. Gelderland. - Plaats. Commissie, 36 n. 208, 38 n. 212, n. 214, 39 n. 216, 40 n. 217.

NINOVE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Aalst, 12 n. 53.

NOORDELIJKE NEDERLANDEN, later Bataafse Republiek, grosso modo het huidige Nederland, 4, 5 n. 19, n. 22, 6 n. 28, 11, 12 n. 54, 15 n. 66, 39. - Zie ook HOLLAND.

O

OOST-VLAANDEREN, *passim*.

OSSIEUR (E.G.R.), 5 n. 20.

OUDENAARDE, prov. Oost-Vlaanderen, hpl. arrond. 14, 15, 15 n. 67, n. 68, 24, 35. - Gilde van Sst.-Cosmas-en-Damianus, 4 n. 18; *alias* Collegium Medicum, 6. - Plaats. Commissie (voorstel), 1, 2, 12, 16, 16 n. 72, 23, 25 n. 133.

P

PAS-DE-CALAIS, departement in Frankrijk, 29.

PENNEMAN-HELFIN, vroedvrouw te St.-Niklaas, 35, 35 n. 200.

POURPAIX (Louis Joseph), leurder met geneesmiddelen uit Soignies, 30.

R

RICHARDS (P.), 2 n. 11.

RONSE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Oudenaarde, 6, 14, 15, 24, 31, 31 n. 174, 32, 37. - Plaats. Commissie, 1, 2, 11, 14, 16, 23-33, 36, 37, 40.

ROUCEL (Franciscus-Antonius), heel- en vroedmeester te Aalst, 17, 18.

ROY (Paulus-Virginus) *alias* ROY-SOUDAN, apotheker te Ronse, 29, 29 n. 162, 30.

RUBBENS (Charles-Benoit), dr. geneesk. te Lokeren, 16 n. 71, 21.

RUSSEIGNIES, prov. Henegouwen, arrond. Doornik, heden gemeente Mont-de-l'Enclus, 26 n. 141, 31 n. 174.

S

SAS (Geneviève), 4 n. 16, 5 n. 20, 6 n. 24, n. 27.

SAUVEUR (Jules), 1 n. 2, 11 n. 48, 20.

SCHAMPELAER (Pieter), dr. geneesk. te Lokeren, 16 n. 71.

SEGHERS (Johan Cornelis), heel- en vroedmeester, lid Plaats. Commissie te St.-Niklaas, 34, 35.

'S-GRAVENHAGE of DEN HAAG, Nederland, hpl. prov. Zuid-Holland. - Algemeen Rijksarchief, 2. - Collegium Medicum, 5 n. 22.

SINT-GILLIS-WAAS, prov. Oost-Vlaanderen, arr. St.-Niklaas, 33.

SINT-NIKLAAS, prov. Oost-Vlaanderen, hpl. arrond. 14, 15, 15 n. 66, n. 67, 33 n. 186, n. 187, 35. - Collegium Medicum, 6, 33. - Plaats. Commissie, 1, 2, 9, 11, 12, 16, 23, 33-36.

SOIGNIES, prov. Henegouwen, hpl. arrond., 30.

STRAATSBURG, Frankrijk, hpl. departement Bas-Rhin, 7 n. 31.

T

THYMAN (Charles), heemeester te Oudenaarde, 16 n. 72.

T(H)YMAN (Joannes-Baptista), heemeester te Oudenaarde, 6 n. 29, 16 n. 72, 23.

TOURDES, leraar aan de Ecole de Médecine van Straatsburg, lid van de Jury Médical te Gent, 7 n. 31.

TROCH (Karel), heel- en vroedmeester en lid Plaats. Commissies te Dendermonde, 21, 22 23.

TUBICKX (Andreas), apotheker te Oudenaarde, 23.

U

UTRECHT, Nederland, hpl. prov. Utrecht. - Collegium Medicum, 5 n. 22.

V

- VAN ACKER (Philippus), inwoner van Gent, apotheker te Dendermonde, 22.
VAN ANDEL (M.A.), 5 n. 19.
VAN BUTSELE (Andries), chirurgijn te Ronse, 6.
VAN COPPENOLLE (Karel), genezer te Ronse, 30, 31.
VAN DE LAER, heel- en vroedmeester te Oudenaarde, 23.
VANDEN BROEK, genezer te Aalst, 20.
VAN DEN VELDE, eigenares van apotheek te Dendermonde, 22.
VANDER AUWERMEULEN, dr. geneesk. te Lokeren, 16 n. 71.
VAN DER BELEN (Martinus-Lambertus-Benedictus), dr. geneeskunde en voorzitter Plaats. Commissie te Aalst, 17, 18, 20.
VANDERMEERSCH (Désiré-Joseph), dr. geneesk. te Oudenaarde, 16 n. 72, 23.
VAN DER PALM (J.H.), Agent van Nationale Opvoeding van de Bataafse Republiek, 11.
VAN DER VELDE (G.C.J.), 36 n. 208, 38 n. 212, n. 214, 40 n. 217.
VANDEWIELE (L.J.), 4 n. 14, n. 15, 5 n. 23, 6 n. 25.
VAN DUYSE (Jozef), dr. geneesk. en voorzitter Plaats. Commissie te Dendermonde, 21, 21 n. 111, 22, 23, 23 n. 122, n. 123, 40.
VAN HEEKEREN (J.), dr. geneesk., secretaris van de Agent van Nationale Opvoeding van de Bataafse Republiek, 11.
VANHOLE (echtgenote), vroedvrouw te Ronse, 24 n. 128.
VAN LAAR (E.), Rijksarchivaris van de Tweede Afdeling van het Algemeen Rijksarchief, 2 n. 9.
VAN MAANEN (Florentinus-Jacobus), inspecteur-generaal van de Geneeskundige Dienst in het Koninkrijk der Nederlanden, 39.
VAN MELDERT (Petrus-Philippus), dr. geneesk. te Ronse, 25, 25 n. 132.
VAN OOTEGHEM (C.A.), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te Dendermonde, 21.
VAN PUYVELDE (F.), dr. geneesk. en lid Plaats. Commissie te Aalst, 18.
VAN ROTTERDAM (Joannes-Carolus), dr. geneesk. en lid Provinciale Commissie te Gent, 20 n. 100.
VERBEKEN (Jacob), 6.
VERBERCKMOES (Petrus-Franciscus), dr. geneesk. te Dendermonde, 21.
VERDICKT (Norbertus), heel- en vroedmeester en lid Plaats. Commissie te St-Niklaas, 33, 34.
VERHAEGEN (Judocus-Emmanuel), apotheker en lid Plaats. Commissie te St-Niklaas, 33, 34.
VERHAVERT (Cornelis-Thomas), licentiaat in geneesk. en lid Plaats. Commissie te Dendermonde, 21.
VERKEST, dr. geneesk. te Deinze, 12 n. 53.
VERMEERSCH, dr. geneesk. te Zomergem, 12 n. 53.
VIJVENS, dr. geneesk. te Kruishoutem, 12 n. 53.
VLAANDEREN, voormalig graafschap, 6.
VLISSINGEN, Nederland, prov. Zeeland. - Collegium Medicum, 5 n. 22.
VOSS, eigenares van apotheek te Dendermonde, 22.

W

- WAUTERS (Pieter-Engelbert), dr. geneeskunde te Gent, lid Jury Médical te Gent, voorzitter Provinciale Commissie, 7 n. 31, 12, 13, 14, 31 n. 72.
WILLEMSSEN, 34 n. 191.
WILMAERS, armendokter te Aalst, 20. - (Hendrik), heel- en vroedmeester en lid Plaats. Commissie te Aalst, 18.
WOODWARTH (J.), 2 n. 11.

Z

ZELZATE, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Eeklo, 12 n. 53.

ZOMERGEM, prov. Oost-Vlaanderen, arrond. Gent, 12 n. 53.

ZUIDELIJKE NEDERLANDEN, later Verenigde Departementen, grosso modo het huidige België, 3, 4, 11, 39.

ZUIDKERKE, Frankrijk, departement Pas-de-Calais, 29 n. 162.